Anul III. No. 20—22 Ianuarie—Martie 1939

Dimândarea

REVISTĂ NAȚIONALĂ DE EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ

SUMARUL:

BUCUREȘTI

Tipografia ziarului „UNIVERSUL", Str. Brezoianu, 23—25. — C. 9749

1 9 3 9

ABONAMENTE:		
Pentru studenţi şi colonişti . .	200 lei pe an	
„ particulari	500 „ „ „	
„ instituţii	1000 „ „ „	

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA

ISAIA I., Str. Dimitrie Orbescu 9, Bucureşti III

Anul III. No. 20—22 Ianuarie—Martie 1939

DIMÂNDAREA

REVISTĂ NAŢIONALĂ DE EDUCAŢIE ŞI CULTURĂ

APARE LUNAR

Consideraţiunile unui solitar

Sunt clipe când trebue să te reculegi; dacă eşti un evlavios, te rogi lui Dumnezeu; dacă eşti un sceptic, te laşi pradă îndoelii, care, cu ghiara-i de tigru sfâşie inima ta şi taie cu pliscul de oţel al vulturuliu ficatul tău: astfel rămâi un Prometeu în lanţuri pe povârnişurile abrupte şi uriaşe ale Caucazului.

Dacă nu crezi în nimic, eşti un nefericit, nu meriţi nici existenţa efemeră a animalului; iar nefiind în ochii tăi viaţa nimic, nu însemni nimic în frământarea universală a Cosmosului. Omul e dator să creadă în ceva; dacă e fără credinţă, noi îl credem pasibil de teoria Metempsihozei, se antropomorfizează — în seria de transformări — în fiinţa inferioară, ce decade tot mai mult în scara animală până la broţăcel sau reptilă.

De multe ori viaţa e grea, nedreaptă, dură, cu momente surâzătoare, cu treceri de temperatură de la cald la frig, de la rece la încropit, de la ger la viscol; cu anotimpuri ce influenţează barometrul existenţei, exact ca în mersul regulator al legilor naturei.

Cel solitar aşteaptă, în meditaţie, variaţia temperaturei din afară, ca şi metamorfozele sufletului.

Poate imaginea morţei este una din cele mai teribile, dar şi din cele mai mângâetoare pentru om. In faţa Totului, a Neantului, a zădărniciei zădărniciilor (după filosofia banală a Psalmistului) cauţi un punct de sprijin în Univers, ca şi Arhimede pentru a-ţi agăţa pârghia cosmogonică.

De aceia, trăind, avem nevoie de un ideal, de o nălucă, de o Fata Morgana. Fără această din urmă iluzie vană, credeţi că Beduinul şi cămila sa, hârşiţi de sete şi de foame, ar mai merge săptămâni întregi străbătând deşertul fără margini!

Toate aceste reflexii ar fi bune pentru un sedentar cu rente sigure şi cu oare care cultură sau pentru un intelectual oţios. Pentru imensa lume, care merge înainte sau dă înapoi, automat, împinsă de valurile existenţei, liniştite sau vijelioase, nu contează de cât momentul

Târâtă spre lupta vieții, care nu-i dă răgaz, care o biciuește, o ține sub ferula necesității, mulțimea trăește numai în activitate.

Amuzamentul poate să-i fie beția, jocul de tot felul al hazardului sau al patimei oarbe sau poate lâncezi în amețeala vitezei uimitoare sau tânji sub buimăceala ignoranței fataliste.

In genere, omul mijlociu sau cel de rând n'are timp de meditație, de reculegere, de răzgândire sau concentrare.

Acest om, mai mult de cât ființa superioară, în ierarhia umană, — are nevoie de un ideal. I-l va da Societatea organizată, Biserica, Școala, Legile Statului.

Altfel ar deveni o turmă frământată, anarhică, ce duce la destrămare sigură și la distrugere

De aceia trebuesc apărate cu străşnicie legile morale, misterele sfinte, ce nu trebuesc nici măcar desvăluite vulgului, necum pângărite sau călcate în picioare.

Socrate, în acțiunea lui de lămurire a conștiinței unui om de geniu, a răspândit îndoiala, scepticismul, ireverența față de tradiție, a stârnit pericolul anarhiei și al revoluției; — și, de aceia — nu-s nedrepte toate acuzațiile comicilor, că ar fi „conrupt" tinerimea ori, derogând-o de la făgașul sacru al moravurilor mult-seculare, de la sănătatea minunată în credința strămoșilor și a zeilor patriei.

A fost mai mare, pentru omenire, de cât doctrina lui bine înțeleasă, înălțătoare a demnității omenești și a onoarei rasei, refuzul de a fugi, dat către prietenul său Criton; iar în așteptarea „teoriei sacre" de la Delfi, a pronunțat cele mai adânci și sublime cuvinte pentru Sufletul nemuritor din noi, înălțând pe om în Olimpul zeilor superiori.

Venerația tradiției, respectul înaintașilor, luminarea, prin inimă, care e milă, prin minte, care-i înțelegerea, comprehensiunea pentru toți și pentru toate: iată câteva directive cardinale.

Marxismul, bolșevismul, doctrinele anarhiei, neagă totul, fac *tabula rasa* din toate, pentru a reîncepe experiența de sute de milenii a omenirii. Asta ar fi egal cu un nou cataclism al Atlantidei, care să scufunde toată cultura și civilizația unui continent, astfel că, după trecerea prăpădului, cei ce supraviețuesc, într'o regiune pustie, pe unde a trecut, înecul, focul și distrugerea, să refacă *cu nimic*, ceiace a fost

Neamul nostru n'a avut, de cât la intervale, mari cărturari, voevozi viteji, oameni extraordinari; dar nu i-a lipsit două lucruri fundamentale, ce-i au păstrat ființa și originalitatea structurii sale de nezdruncinat: credință în Dumnezeu și în Bine, respectul pentru Lege și Tradiție.

Creștinismul și puterea indelebilă a Romei i-au fost pavăza de oțel în trecut și-i sunt acum carapacea de bronz contra tuturor eventualelor năvăliri, uzurpări și contra tuturor intemperiilor epocei.

ION FOTI

Din poeții macedo-români

I

SAMARINA

Apărni s'bubuchisească
Frândza a faglui dit păduri,
Cântă pupuze și turturi
Ia-lea, vin dă cap fumelile
Di la-Ahuri.

Sămărina, hoara dulțe,
Rucă-ți ochili-aclo, tu chini,
S'vezi Armânli ca șaini
Cum ți vin, văzeaște calea
Ca di-alghini.

Hoară-avroasă și livendă
Țe la sin hrăneaște-aslani,
Sărmăneatli capidani:
Ți vor s' ti-apără pi tine
Di dușmani.

Sămărina, scumpă mamă,
Ali Rome esti hile
Și tr'atăi hili, amirările
Dumnidzălu s'ți da ani
Mile ș'mile.

ZICU ARAIA

Glosar: apărnesc = încep; bubuchisească — îmbobocește; hoară = comună, șain = șoim; avros = răcoros; livend = mândru; aslan = leu; hilie = fiică; amirarilie = împărăție.

II

DI CU NOAPTE

Dic' noapte s'lucreadză — acâțară
Daileanele feate cu dor;
S' l'agiută la scamnu-aclimara
Viținele soațe dic' seară
Ș' la furcă s' lî da agiutor.

Dic' noapte cripată, — amărâtă,
Lucreadză mărata lor mamă,
Ș'un cântec di xeane ea cântă;
Dic' noapte, cripată, amărâtă,
Plângândului toarçe la tramă.

Li-fudzină înclo, după soare,
Doi hili, ca doi bradzi di la munte;
Tricură prit dzenuri și-amare,
Ș' cu suflit implin di uhtare
Discară eli apile tute.

Da cap cârvânarli la Cruți
Ș' vâzeaște chinetlu dic' noapte;
Vâzeaște di cântiçe dulçi
Di-alasă și scamnile ș' furçi
Ș' asculță daileanile feate.

„Si-alumpta albă dzuă cu noapte
Hârvia la-a poartălei prag;
Dorm dulçi armânile feate,
Maș gionli fârmațile toate
A pondilor xeane li trag."

Eli cântă ș' cârvanea u-alasă,
Ș' u poartă cum ști călăuza.....
A featelor noră din casă
Cu mâna pri bârdi e-armasă;
S' nu plângă di dor, mușcă budza.

Ș' di dor nâsă vrânda s'ascapă,
Ca sclavă s'lucreadză — apârneaște;
Ma dorlu nu poate si 'ncapă
In inima-li șcreta, și-ascapă
Prit ocli: — tu lacrimi s'tucheaște.

Cârvăn'le astăleară la munte.....
Di scamnul ș' di furçile — a lor
Ma s'luară daileanile tute,
Cărvân'le astaleară la munte
Ș' mea featile cântă cu dor:

„Alepțili giunari vor niveastă
Çe-s stoarcă si știbă ustură
Ca perlu, si știbă și-urdzasca
Și-o coasă, și si-anăvădească,
Ș'un ocliu vor s'uibă di-amură.

„La volbu ustura si-u 'ndreagă
Ș' mea trama si știbă s'u toarcă,
Și 'o țasă, ș'frimintă și 's tragă
La scamnu vârtos dzua 'ntreagă,
Ș' mularea și știbă s'u 'ncarcă".

Cântândalui s'lia la 'ntriçeare
Cari fuse va umplă mai multe,
Ș' di-açeale çe sunt la trâdzeare
Apăli cari va frângă, s'ditute
M'agonea va s'lea di turnare.

Ș' mea una di prisine s' plândze
C'ascapă di fus dipriună;
Alantă cu pălmile ș'frândze
S' nu-li custă la lucru; — ea 's plâdze
C'apala-li dit furcă nu-i bună.

La scamnu, ma 'nclo, 'nă surată
Tut blastimă ș'ea dipriună
Că lâna nu-i dot scărminată,
Ș' di chiapțini ma's plândze 'n alta
Că dințili li cad una-ună.

Ia ș' doi ciulamâni di-ună parte
Di peri acățară si-s tragă,
Că unlu, vedzi, taha nu poate
Tra's deapină fusile toate
Ma 'mpline; ca s'leagă,

Aruptili hire la spată
Ș' mea ciunile tut el s'li tragă.
Și arcară la eli dispartă
Suratile s'lucrul s'li 'mpartă
A zdurdițilar giunari, tra 'n li 'n dreagă.

Ș'-mea cântă și-ard dipriună
Ș' lucreadză daileanile feate
Pân' dzua cu noaptea si-adună
Ș' hârvia li da „dzua bună"
Agiudze-ahât lucru dic' noapte.

T. CACIOMA

Glosar: acâță = a începe; daileană, daleană = chipeșă, mândră, cripat-ă = nemângâiată, obidită; mârat-ă = sărman; xeană-e = streinătate, prin streini; hiliu hilie — fiiu-fiică; dzeană — geană de munte, munte; discara, disicară = despicară, străbătură; hârvia (cuvânt grecesc = zorile, zor de zi; fârmac (cuvânt grecesc) otravă, chin; pondu-ă, cuvânt grecesc, pustiu, blestemat; bârdi = bârgle; apârneaște = începe; șcret, ă = zdrobit, ă; astâlea-re = a tăia drumul, a-l prescurta; alept giunar = flăcău ales, mândru; volbu = învălitor; mulare, mulă = catâr; apale, apăli = pale de lână; magonea = mai repede; prisin = prisnel; nu custă lucrul = nu-i sporește lucrul; dot = deloc; ciulimani = posidici, ștrengari; taha = parcă; ciună = fuștee; zburdit = neastâmpărat.

III

IO U CHIRDUI...

Lâeţle tuti di sti loc
Cu greu, ma io putui s'le-arăvdu
Lâeţle tuti di sti loc
Ş'blăsteamile çi fu s'li avdu
Şi-a nârâiţilor ocli foc
Putui s'lu aravdu.

Ma tine nu-mi işişi la gioc,
Di plângu oclili ţi s'umflară,
Di dor nu vruşi ca s'vini la gioc,
Cu cari nu vruşi ti măritară —
Ş' de-atunçea io nu-mi aflu loc,
Că ni-'ngrupară

Duruti vise... ş'ti chirdui
Ş'pri tine ş'ponda mea nâdie,
Ş'ma dulţea bană u chirdui! —
Muşaţli ani nu va's'nvie
C'aţeă ma scumpa mea flurie
Io u chirdui.

1910

ION FOTI

Glosar: Lâiaţă, lăeţi = nefericire, durere; di sti loc = de pe pă-mânt; nârâit = mâniat, furios; gioc = joc şi horă; durut = îndrăgit, frumos; ronda mea nâdee = sărmana mea nădejde; bană = viaţă; muşat = frumos; flurie = nestimată.

CUGETĂRI

1

Multe flori cresc în întunerecul prăpăstiilor; totuşi, mireazma lor străbate până la noi. Tot aşa cu unele talente: se sting în umbră, necunoscute cât trăesc; lumina ce lasă în urmă, străbate, însă, şi în posteritate

2

Conştient de puterea lui, spiritul marilor cugetători este liniştit şi senin, ca şi cursul marilor fluvii, a căror rostogolire maestoasă nu o poate împiedeca nici o forţă din lume

3

Nu-i tot una lătratul de hienă cu răcnetul de leu.

Aromânii fac parte integrantă din poporul românesc

— Răspunsurile d-lor George Murnu, Teodor Capidan, N. Tacit, Ion Foti, D-rul Mişea, A. Culina, etc. către d-nul Keramopoulos —

D. Keramopoulos, membru al Academiei elene, n'a avut noroc, atacând pe Aromâni. N'a avut nimeni în Istorie, legându-se de acest brav şi minunat popor, care a dat vajnici luptători pentru independenţa Greciei; savanţi, filantropi, mecenaţi, negustori şi oameni politici, totdeauna, — şi Greciei, şi Serbiei şi Albaniei.

A fi contra unor oameni atât de devotaţi şi fanatici cauzei, pe care o susţin, echivalează cu o ingratitudine, care se plăteşte în viaţa individuală, ca şi în aceea a popoarelor.

D. Keramopoulos a afirmat un neadevăr, care nu l-a susţinut nici un savant serios, nici în Grecia, nici aiurea, pentru că era un neadevăr.

Dar academicianul grec a făcut abuz de zel (a uitat recomandaţia lui Talleyrand către tinerii diplomaţi ce-i trimetea în străinătate: „surtout, pas de zéle!") şi dacă am crede ce se spune chiar de Greci, d. Keramopoulos este originar din Blaţa, comuna aromânească pură din Macedonia, deci aparţine rasei cuţovlahe, deci celei româneşti. Renegaţii au întotdeauna asemenea pripeli nenorocite, sar peste gard şi nu servesc neamul căruia cred că aparţin.

Credem că afirmaţiile, chiar de unii academiciani, şi, massivele şi numeroasele răspunsuri ale intelectualilor Macedoneni din ţară, nu vor tulbura cu nimic prietenia dintre Grecia şi România, şi nici bunele raporturi dintre Grecii adevăraţi şi Macedo-Români.

Răspunsurile Macedo-Românilor au apărut mai toate în „Neamul Românesc" ziarul marelui profesor şi învăţat Nicolae Iorga şi cu această ocazie ţinem să-i mulţumim d-lui Nicolae Georgescu, directorul aceluiaş ziar, pentru râvna şi comprehensiunea ce a dat-o cauzei noastre drepte, deschizând largi coloanele foaiei şi apărându-ne cu talentul său viu, cu temperamentul său ţăios de polemist şi cu inima sa caldă de bun Român.

Putem anunţa cu mare bucurie că d. Keramopoulos, în afară de răspunsurile foarte interesante ce le veţi citi mai jos, în corpul revistei, va da prilej d-lui profesor N. Iorga, prin noi

documente, să completeze Istoria Aromânilor, într'un nou și apropiat volum.

Dăm mai jos răspunsurile către d. Keramopoulos :

I

Răspunsul d-lui prof. George Murnu, membru al Academiei Române, autorul *Megalei Vlahiei* și unul din cei mai buni cunoscători ai Istoriei Macedo-Românilor. Se cade a-l pune în frunte :

„Părerile d-lui Keramopoulos despre numele și origina Românilor balcanici nu sunt noui : ele circulă în Grecia de multă vreme și sunt invenții naive sau superficiale și chiar tendențioase ale unoi cărturari profani. E de mirat însă cum de le-a putut insuși savantul academician grec și a căutat să le dea suport de erudiție spre a le acredita ca adevăruri pozitive în conștiința compatrioților săi.

Lucrul se explică ușor, dacă ținem seamă că d-sa, de specialitate arheolog, e străin de filologia și istoria respectivă, care singure îi puteau da autoritatea necesară spre a discuta **științific** problemele atacate. D-sa nu știe că aceste probleme au fost de mult tratate și soluționate **definitiv** și nu numai de valoroși specialiști Români, ci și de străini de toate neamurile, ba chiar și de predecesori conaționali de-ai d-sale, dintre cari cel mai de seamă e C. Paparrigopoulos. Și toți aceștia sunt de acord. Pentru toți identitatea etnică a Românilor balcanici și carpatini e în afară de orice discuție.

Lucrul e cu atât mai de mirat, că diversitatea introdusă de d. Keramopoulos e în contrazicere flagrantă cu tradiția istorică a Grecilor privitoare la originea poporului român.

Incă din secolul al 12-lea istoricul Comnenilor **Cinnamus** declara urbi et orbi că Vlahii din imperiul bizantin sunt „colonii romane", adică de origină latină, cum în curând o accentuează și Popa Inocentie în scrisoarea adresată împăratului „Vlah" Ioanițiu („de nobili prosapia Romanorum"). E aci, de bună seamă, o credință străveche bazată pe mărturii istorice și, mai ales, pe înrudirea vizibilă dintre limba latină și idiomul Vlahilor. Unitatea de rasă, de limbă și moravuri, a tuturor Românilor de dincoace și dincolo de Dunăre, o proclamă cu toată convingerea, în secolul al XV-lea, istoriograful bizantin originar din Atena **Chalcondyles,** iar origina nordică a Vlahilor din Epir și Tesalia (adică din **Vlahia Mare)** ni-e mărturisită încă din secolul al 11-lea de cel mai bun cunoscător al lor **Kekaumenos,** care spune precis că acești Vlahi sunt veniți „dinspre Dunăre și sunt tot una cu Dacoromânii".

Filologia și istoria modernă a confirmat pe deplin aceste mărturii bizantine intemeindu-le pe neclintite baze științifice.

Numele etnic al Românilor de pretutindeni, acelaș la toți, e dovadă strălucită despre conștiința unității lor naționale. Ei pentru ei înșiși sunt cu toții, fără excepție, **Români,** iar pentru popoarele învecinate sunt iarăș, fără excepție, **Vlahi,** nume slav (dat în genere popoarelor romanice) împrumutat și chiar de Greci dela Slavi, dovadă sigură că Românii vin dela nord și că greco-bizantinii nu-i cu-

nosc ca popor nou constituit în evul mediu decât prin mijlocirea Slavilor

D. Keramopoulos din toate acestea nu știe nimic sau nu admite nimic. Era dar, firește, necesar ca la această curioasă intervenție intempestivă să i se răspundă cu toată demnitatea și liniștea cuvenită, fără a ne alarma și a face cazul ce nu-l merită elucubrația datorită nu unei provocări colective (căci relațiile noastre cu Grecia sunt din cele mai bune), ci unui regretabil lapsus calami al venerabilului nostru coleg din Atena.

II

Cel mai larg și mai cuprinzător este răspunsul d-lui prof. universitar Teodor Capidan, unul din cei mai de seamă filologi ai noștri, care și-a făcut renume european în dialectologie, mai ales în ce privește pe Macedo-Români și pe Megleno-Români. Studiul d-sale a apărut în două numere în excelenta revistă **Sfarmă Piatră.**

D. prof. Capidan a dat răspunsul într'o comunicare făcută Academiei Române în ședința dela 10 Februarie 1939 :

Domnilor Colegi,

Potrivit însărcinării ceați binevoit să-mi dați în ședința din 27 Ianuarie a. c., în urma propunerii d-lui prof. N. Iorga, de a răspunde d-lui prof. Keramopulos, referitor la noua teorie despre originea greacă a Românilor din Sudul Dunării, pe care d-sa a expus-o la Academia Greacă din Atena, în ședința solemnă din 28 Decembrie 1938, în comunicarea de față îmi iau voie să desvolt acest răspuns

Inainte de a intra în fondul chestiunii, îmi veți îngădui să vă atrag luarea aminte asupra foptului, poate, necunoscut unora dintre domnia-voastră, anume, problema originii Românilor macedoneni a preocupat pe învățații și, mai cu seamă, pe politicianii greci, mai de mult, dar mai ales dela începutul acțiunii culturale a statului român în Macedonia. Motivul acestor preocupări de a rezolva o problemă, care pentru învățații români și streini era clară ca lumina zilei, pleca din mai multe considerațiuni, dar mai ales din interesul pe care elenismul din veacurile XVIII și XIX l-a urmărit prin școală și biserică, de a putea desnaționaliza prin limbă neamurile din Balcani.

Intr'adevăr, Grecii, cu mult înainte de mișcarea revoluționară a Sârbilor din imperiul turcesc, proclamaseră realizarea acelei mari idei care trebuia să ducă la crearea unei vieți independente, pentru toate popoarele balcanice, în cadrul marelui imperiu bizantin. Pe vremea aceea — suntem în cursul sec. XVIII — ideia părea cu atât mai sublimă cu cât asupririle Turcilor asupra creștinilor se arătau din ce în ce mai insuportabile, iar principiul care trebuia să stea la temelia noului stat balcanic era vieața creștină. Dintre toate popoarele balcanice, Macedoromânii, ca elementul cel mai luminat după Greci, s'au arătat dela început cuceriți de măreția acelei idei. Așa se explică dece, în vreme ce în Occident, pe atunci, marele animator grec **Adamantios Korai,** fiul unui negustor din Smirna, pregătea

renovarea sufletului grecesc scriind într'o limbă înțeleasă de popor, în Balcani, un alt evocator al trecutului elen, poetul **Riga Fereu,** român de origine din comuna Veleștin, suna clopotul de alarmă, chemând la libertate popoarele creștine, în acele versuri pline de avânt și de caldă simțire, pe care poporul grec de pretutindeni le cântă în „Marseilleza greacă".

Era o vreme, Domnilor Colegi, când nu numai Românii, care trăiau printre Greci și se formau la școala și biserica greacă, dar chiar Slavii și Albanezii din apropierea lor credeau într'o resurecțiune a creștinismului triumfător, care nu le putea veni decât numai dela poporul grec, moștenitorul considerat direct al imperiului otoman, mai ales că acest popor, în toate acțiunile lui în contra Turcilor, se înfățișa ca apărătorul civilizației și al creștinismului. De fapt, revoluția, pregătită cu atâta grije de faimoasa Eterie isbucni, și un fior de nădejde trecu prin sufletele desnădăjduite ale creștinilor. In fine, visul Grecilor se împlini, prin constituirea noului regat elen Dar atâta nu ajungea față de proiectele grandioase ale patrioților greci. Intr'adevăr, Tracia cu minunata cetate a Sfântului Constantin de pe malurile Bosforului, Rumelia, Albania, Macedonia cu Epirul și Tesalia se găseau încă sub Turci. După această primă etapă, mai era nevoie de un alt efort din partea Grecilor, spre a ajunge la definitiva restaurare a statului gresec creștin în cadrul imperiului bizantin.

De data aceasta însă, o nouă schimbare se produse în vieața spirituală a popoarelor balcanice, schimbare care trebuia să pună oarecum stavilă planurilor grecești. Anume, dorința de a se cultiva în graiul moștenit dela părinți, nu numai în limba greacă cum fusese obișnuită lumea creștină până atunci, luase, spre marea surpriză a căturarilor Greci, o formă atât de pronunțată, încât chiar cu câteva decenii înainte ea se arătase sporadic însă simultan la toate popoarele balcanice : Români, Bulgari și Albanezi.

Era momentul când, cu toată admirația pe care mai ales Macedoromânii o aveau pentru mândria trecutului spiritual al Grecilor, vroiau totuși să ajungă și ei să scrie în graiul lor de acasă „aromânesc", cum spuneau ei. In felul acesta, s'au ivit încă de atunci primele monumente literare macedoromâne, tipărite cu litere grecești la Viena și Veneția, pe unde petreceau mari negustori macedoromâni. Printre autori acestor scrieri, relevez în particular pe cucernicul părinte Cosntantin Ucuța, Român din Moscopole, preotul dela biserica coloniei românești din Posen, care în cărțulia lui tipărită la Viena în 1797, pentru instrucția copiilor macedoromâni în limba națională, își începea prefața cu următoarele cuvinte : Cetitorule, primește această lumină, puțină, spre folosul copiilor noștri, căci socotesc că de mult îți era dor să vezi acest început în mijlocul neamului nostru, pentru ca copii noștri să poată înțelege mai ușor ceeace cu multă pierdere de vreme și cu multă greutate înțeleg în altă limbă".

In împrejurările acele, Grecii singuri, atâți câți erau după eliberarea Eladei, nu puteau duce lupta pentru o mai grabnică înfăptuire a idealului lor național. La această gradioasă operă trebuia să participe toate populațiunile balcanice, dar cel puțin acelea care se găseau în apropierea Greciei. De altfel, lucrul acesta era necesar și pentru justificarea pretențiilor lor politice față de streinătate. Pa-

trioții greci, așezați în principalele orașe din Occident, avuseseră grijă să propăvăduiască pretutindeni că întreaga peninsulă balcanică pe care de altfel ei în scrierile lor o numesc, prin abuz „peninsula elenică", este locuită numai de Greci. Faptul acesta era întărit și de dreptul pe care Patriarhia dela Constantinopole îl obținuse dela Turci, de a fi protectorul spiritual al tuturor creștinilor din Sudul Dunării indiferent de limbă și naționalitate. Pentru cuceritorii Turci n'au existat aproape până la emanciparea bisericii bulgărești de sub autoritatea Patriarhiei (1870), nici Bulgari, nici Albanezi, nici Sârbi și cu atât maj puțin Aromâni, ci numai creștini ortodoxi, trecuți în registrele Porții sub numele de „rum mileti" (neam romaicí, adică grecesc) și reprezentați de un singur șef religios numit „rum patriki" (patriarhul romeic, adică grecesc'. Era după, cum vedeți, o situație cum nici nu s'ar putea închipui mai bună pentru Greci, mai ales dacă ținem seama de faptul că aceași patriarhie, judecând după luptele pe care le-au dat Macedoromânii pentru obținerea a câtorva zeci de biserici, în care să se oficieze serviciul divin în limba română, se înfățișa mai mult ca un organ al panelenismului în Balcani, decât ca un apărător al ortodoxismului. Cărturarii greci, în frunte cu clerul grecesc, profitând de această situație pe cât de excepțională pentru interesele lor, pe atât de dezavantajoasă și chiar umilitoare pentru celalte naționalități, dar mai ales pentru Români, au pornit o propagandă de desnaționalizare, în care au încercat să dovedească că atât Românii din Sudul Dunării cât și Albanezii cu Bulgarii nu sunt din punct de vedere etnic decât Greci românizați, albanizați sau slaviați. De atunci au apărut în literatura lor de propagandă acei noi termeni etnici, ridicoli pentru spiritul vremii în care trăim, căci patrioții și chiar cărturarii greci îi întrebuințează și azi, anume Elini Vlahofoni pentru Români, Elini Vurgarofoni pentru Bulgari, etc.

După toate acestea, înțelegeți foarte bine, că nu trebue să ne surprindă prea mult faptul, dacă chiar astăzi un învățat arheolog grec de valoarea d-lui prof. Keramopulos revine să discute, pe temeiul unei metode cunoscute numai de cărturarii greci, originea unei populațiuni asupra căreia judecata obiectivă a științii s'a pronunțat încă din **1774**, când vestitul profesor de Istorie dela Universitatea din Halle, Johann Thunmann, a publicat primul document de limbă în graiul Românilor macedoneni. Eu cred că învățații greci mai luminați dezaprobă această manieră de a contesta originea dovedită a unei populațiuni atât de vechi în Balcani, cum este acea a Românilor macedoneni. Insă aceștia, din care face parte savantul profesor **B. Recatas,** despre care vom vorbi ceva mai târziu, sunt rari. Cei mai mulți se abțin de a ridica obiecțiuni în contra ei. Aceasta o fac probabil din faptul că ea răspunde unei necesități naționale, anume de a desființa pe Aromâni ca minoritate etnică din mijlocul Grecilor.

Această acțiune a fost urmărită de cărturarii greci, mai de mult, primind în cursul timpului diferite forme, după împrejurări. Astăzi d-l prof. Keramopulos le contestă Macedoromânilor originea etnică, recunoscând în schimb latinitatea limbei lor. Altă dată cărturarii greci nu voiau să le recunoască nici atât. Astfel, ca să dau numai un singur exemplu care s'a petrecut mai aproape de vremurile noastre, în 1901, sunt tocmai treizeci de ani de atunci, a apărut din

inițiativa și cu cheltuiala Patriarhului Ecumenic din Constantinopole de atunci, Ioachim, faimosul lexicon macedoromân scris cu litere grecești și latinești, datorit lui Constantin Nicolaidi, în prefața căruia, lungă de vreo 40 de pagini, s'a încercat să se dovedească originea grecească a graiului macedoromân. Lucrarea trebuia împărțită la toate familiile româ;nești mai răsărite de prin orașele Macedoniei, așa după cum va fi împărțită poate în broșură și comunicarea d-lui Keramopulos. Din nenorocire, ea însă nu și-a putut atinge scopul urmărit. Abia ieșită din teascurile tipografiei, am dat imediat replica necesară într'un studiu de 80 de pagini întitulat „Réponse critique au dictionnaire étymologique kutzovaque, publié par M. Constantin Nicolaidi", răspândit în foarte multe exemplare, în care am arătat toate greșelile unei încercări neisbutite, care urmărea scopuri cu totul streine de preocupările științifice.

Răspunsul meu de acum treizeci de ani, care a avut o excelentă primire în cercurile filologice din străinătate, a stârnit discuțiuni aprinse printre cărturarii greci din peninsulă, mai ales pentrucă cei mai mulți din ei, fiind până atunci amăgiți cu tot felul de teorii asupra originii Valahlor, aveau prilejul să vadă pentru întâia dată, intr'o expunere sintetică și clară, argumentele științifice pe care se întemeiază identitatea graiului lor cu limba română.

Dar reacțiunea cărturarilor greci în contra limbii românești, ori de câte ori Macedoromânii se încumetau să se afirme ca Români în mijlocul Grecilor scriind câte ceva și în românește nu numai grecește, se poate urmări intr'o epocă și mai veche. Ea este foarte interesantă d cunoscut, în primul rând, spre a ne da seama de mentalitatea greacă, în al doilea însă, de violența și expresiile, de cele mai multe ori triviale, cu care pedanții greci atacau pe Români.

Se știe că în a doua jumătate a sec. XVIII, Românii din Macedonia și Albania, dar mai ales acei așezați în orașul Moscopole și împrejurimi, ajunseseră la o situație economică atât de înfloritoare, încât mulți dintr'înșii, culți cum erau din contactul lor cu Occidentul, au simțit nevoia de a creia instituțiuni de cultură superioară, cum a fost „Noua Academie", din care mai târziu au ieșit o serie de învățați ca **Teodor Anastasie Cavallioti, Daniil Moscopoleanul** și preotul **Constantin Ucuta**, care, în fară de grecește, au scris și în limba română. Tot în Moscopole ei au fondat și o tipografie singura pe vremea aceia în intreaga peninsulă balcanică. Din nenorocire, însă această stare n'a ținut multă vreme, din cauza deselor războaie pe care imperiul otoman le ducea cu Rușii. Hoardele albaneze de religie mahomedană, profitând de slăbiciunea imperiului, s'au năpustit asupre centrelor românești și, după zece ani de jafuri și prădări, toate aceste centre, dar mai ales Moscopolea, Blajul Macedoromânilor, oraș cu 60.000 le locuitori și 40 de biserici, din care 16 le-am apucat în călătoria mea din 1928, a dispărut de pe suprafata pământului. „Pasteurs vigilants, ouvriers économes, ces Valaques, qui se prétendaient descendus des Romains établis dans la Candavie par Quintus-Maximus, avaient relevé dans le onzième siècle, sur les ruines de l'antique ville des Mosches celle de Voschopolis; et d'un simple champ de bergers, elle était devenue la métropole commerciale de l'Epire. On y comptait, vers le milieu du siècle dernier, près de quarante mille âmes; et en 1788, sa population augmentée d'un tiers, promettait de superbes desti-

nées aux chrétiens de cette partie presque ignorée de la Grèce. Les écoles de Voschopolis florissaient ; la civilisation s'annoncait, sous les auspices de la religion et de ses ministres, telle qu'elle parut une fois dans le monde aux bords fortunés du Paraguay ; lorsque l'envie et le fanatisme se liguèrent pour detruire l'ouvrage de la sagesse... après dix années de dévastations, de rapines et de guerres, Voschopolis disparut de la surface de l'Albanie". Acestea sunt relatările privitoare la distrugerea orașului pe care ni le face în 1821 **Pouqueville**, eruditul consul francez al lui Napoleon I, la curtea lui **Ali Pașa Tepeleni,** faimosul tiran din Ianina. In urma acestui mare dezastru, cu pierderi incalculabile pentru viitorul național al Aromânilor, toată elita plutocrației și intelectualității macedoromâne s'a văzut silită să se expatrieze în centrele comerciale din nordul peninsulei, dar mai ales în Serbia, Austria, Ungaria și Ardeal, unde au creat acele faimoase colonii, ale căror urme în Transilvania, se recunosc și astăzi în cea mai mare parte a ctitoriilor bisericești. Rolul pe care acești Aromâni, în calitate de eminenți negustori l-au jucat în aceste țări nu este încă bine studiat. Un fericit început pentru coloniile macedoromâne din Serbia l-a făcut învățatul profesor universitar sârb dr. D. I. Popovici. Despre cei așezați în Austria, Ungaria și Ardeal atât se știe numai că ei, venind în atingere cu Românii transilvăneni, s'au simțit imediat frați de acelaș sânge, luând parte activă la toată frământările lor naționale și dând Ardealului o seamă de bărbați, care prin genialitatea și dărnicia lor, și-au creiat un loc de frunte în istoria renașterii poporului român din Transilvania.

Printre aceștia au fost dascăli și medici care nu și-au uitat patria părăsită și au scris din străinătate cărți didactice, spre a fi răspândite în Macedonia. Astfel, vestitul medic originar din Bitolia, **Gheorghe Constantin Roja,** doctor în spitalul universității din Pesta, care iscălea și cu pseudonimul „Valachus Moscopolitanus" bun prieten al lui Petru Maior, ne-a dat o serie de lucrări, dar mai ales manualul lui de a scrie în graiul mocedoromân cu litere latine; iar **Mihail Boiagi,** profesor de limba greacă la gimnaziul din Viena, gramatica macedoromână, opera cea mai desăvârșită ce s'a putut scrie în 1813, când a apărut lucrarea, asupra graiului Românilor din sudul peninsulei balcanice. Prefața scrisă în nemțește și grecește din această ultimă lucrare ne oglindește de minune nervozitatea cărturarilor greci din peninsulă, ori de câte ori se întâmpla să ajungă la macedoromânii rămași acasă, câte un exemplar din aceste lucrări. Pe atunci, campionul elenismului în Epir era vestitul dascăl grec **Neofit Duca,** fost profesor la Academia din București și dat peste graniță afară, după ce mai întâi a fost bătut, imediat după venirea lui **Gh. Lazăr** în Muntenia. Iată în ce termeni triviali li se adresa Aromânilor, acest pedant grec, ori de câte ori aceștia ridicau pretenții de a se instrui în limba macedoromână : „Se laudă (Aromânii) că vor să constitue o națiune deosebită și nu vor să se unească prin limbă încetul cu încetul (cu națiunea greacă), după cum s'a unit și prin religie". Și mai departe : „Așa sunt acei ce se prostesc cu limba aceasta românească, murdară și ticăloasă, dacă este iertat să se numească limbă, aceea care pretutindeni șchiopătează și nu-i urmarea mai ales a unei limbi, având scârbă mare și rostire uricioasă. De aici intervin atâtea

turburări între oamenii mici și proști din ambele părți la olaltă. Unii (adică Grecii), conduși de trufie mare, insultă; alții (adică Aromânii), fiind încăpățânați, nu cedează. După atâtea veacuri, ei se consideră de aceași origine cu **Românii,** cu care n'au comun nici numele, nici picătură din sângele lor. Arate-ne un regat al lor propriu, ori o provincie întreagă sau altceva caracteristic și deosebit de alții, și atunci noi vom tăcea; toată a lor mulțime, însă, o cuprinde dela Dunăre până la Peloponez, un șir de munți sterpi, buni pentru exilați și vagabonzi. Unde este metropola lor? Unde le sunt arhiereii? Unde judecătorii, unde șefia? Unde nobilimea, unde preoții, unde evanghelia, unde psaltirea, unde literile deosebite? Unde numele lor de neam cunoscut fie și mai de aproape? Unde este locul lor de geografie? Nicăeri. La ce, deci, se laudă că eivor să constituie o națiune deosebită, pe când n'au nici loc? Căci Elada nu va consimți nici odată, în nici un fel, să se numească Vlahie și îi va socoti pe aceștia de apostați, nu curați".

La toate aceste alegațiuni, ai căror ecou ajungea până la coloniile macedoromâne din stträinătate, Mihail G. Boiagi răspundea în treacăt în prefața gramaticei macedoromâne, prefață scrisă în grecește și nemțește pe un ton mult mai liniștit. „Românul — spunea el — n'are dece să se rușineze de limba lui, din contră el se va simți mândru, când, reușind să-și cultive spiritul, limba maternă îl va urma bucuros, în orice caz mai bucuros, ca multe alte limbi. Așa dar, din considerațiunile înșirate până aici, nu înțeleg toate acele flecării nedemne ale lui Neofit Duca căruia fiindcă nu cunoștea nici o altă limbă, i-ar fi plăcut să distrugă toate limbile din lume, pentru ca în locul lor să introducă limba sa macaronicească (cum o numesc în batiocură conaționalii săi). De altfel, zelul acestui învățat grec este atât de orb, încât dorește această înlocuire, deși el însuși declară pretutindeni că Românii sunt mai apți pentru cultură și mai sensibili la artele frumoase decât Grecii. Impins, așa dară, numa de orbire și de ignoranță ridicolă, el poate să întrebe într'un ton atât de provocător, unde au Românii țară, orașe, jreoți, legi noblime, etc.?". In fine, gramaticul macedoromân, după ce continuă mai departe prefața, revenind la afirmările lui Neofit Duca, adaogă: „Waeren din Wlachen Hottentoten, so bleibt ihnen doch immer das Recht und die Pflicht, sich durch ihre eigene Sprache, als durch das zwecwmaessigste Mittel zu vervollkommen", în românește: „Hotentoți de ar fi Românii, totuși ar avea dreptul și datoria să se perfecționeze în limba lor, ca cel mai potrivit mijloc pentru aceasta".

Domnilor Colegi, am ținut cu tot dinadinsul să vă reproduc numai în parte acest interesant dialog, care a fost ținut cu un veac și mai bine înainte, între pedantul învățat grec din Elada și gramaticul macedoromân de bun simț din Viena, nu atât cu scopul ca să vă arăt cum au știut să reacționeze învățații macedoromâni din streinătate, atunci când cei rămași în peninsulă nu știau nimic despre țările române, cât ca să vă dovedesc pe bază de documente controlabile că afirmațiile calomnioase ale învățaților greci, asupra originii limbii și neamului românesc din Balcani, reprezintă o poveste veche care nu începe, cum s'ar putea

crede la primul moment, cu recenta comunicare a d-lui profesor Keramopulos la Academia Greacă din Atena. Din nenorocire, la această poveste, a luat parte activă, spre înjosirea ortodoxismului din Balcani, reprezentat prin Patriarhia dela Constantinopole, chiar și clerul grec. De câte ori nu ne-a fost dat să auzim înainte de marele război, că în cutare comună românească din Pind s'a întâmplat bătaie în biserică, pentrucă preotul grec a refuzat să boteze copiii nou-născuți sau să dea împărtășanie la posturile mari bătrânelor și bătrânilor Români macedoneni, pentru marele păcat pe care îl făceau că tot mai continuau să vorbească în spurcata limbă românească. Erau, după cum știți, sub regimul turcesc în peninsulă tot felul de naționalități: Albanezi, Bulgari și Sârbi, însă, niciuna din ele n'a fost supusă la atâtea persecuții din partea clerului gregesc, ca națiunea românească.

Dar, afară de aceste motive, care, după cum ați văzut, toate aveau un substrat politic, mai venea încă ceva care atingea oarecum mândria poporului grec din peninsulă. La toate actele mari, prin care a trecut restaurarea noului stat grecesc, dintre populațiunile din sudul Dunării, Românii au fost primii care au luat partea cea mai activă. Asttel, în războiul pentru neatârnarea Eladei, Românii care s'au luptat alături de Greci, au dat cel mai mare număr de eroi. După război, tot Românii au fost care au dat Grecilor bărbați de stat de valoarea unui Ioan Coletti, cu care Ioan Ghica avu o convorbire în limba română la Paris, pe când Coletti îndeplinea funcțiunea de Ministru al Greciei pe lângă guvernul francez. Tot Românii au fost care au dat Greciei cei mai mari poeți, ca Riga Fereu, despre care am vorbit, Valaoriti, un fel de Victor Hugo al Eladei moderne, Zalacosta și alții, după aceia savanți de valoarea lui Pantazi și Spiru Lambru, în fine, evergheți ca Baronul Sina din Viena, originar din Moscopole, care a înzestrat capitala Greciei cu acel impunător edificiu, în care se găsește Academia Greacă, Gheorghe Averof din Aminciu, Sturnara, Mihail și Elena Toșița, și alții. Toate aceste figuri ilustre din istoria regenerării statului grec, zilnic citate în manualele de școală, nu puteau și nici nu trebuiau să fie Vlahi. Ei erau Greci românizați, așa cum au susținut în nenumărate rânduri cărturarii greci în cursul sec. al XVIII, și cum a încercat să dovedească și astăzi d.ș profesor Keramopulos, în comunicarea sa dela Academia Greacă din Atena.

După această introducere cam lungă, însă foarte necăsară pentru înțelegerea întregii chestiuni, trec acum la partea doua a comunicării mele, în care, spre a fi cât se poate de scurt, voi căuta să vă întrețin cu punctele cele mai importante din întreaga problemă. De altfel, țin să vă previn de pe acum că în stadiul actual al cercetărilor istorice și linguistice, dovedirea originii grecești a populațiunlor românești din sudul Dunării este atât de absurdă, încât n'am nevoe de prea multe argumente, ca să vă demonstrez contrariul

Comunicarea d-lui Keramopulos cuprinde trei părți: întâi se arată răspândirea Aromânilor in Grecia și restul peninsulei balcanice, apoi se discută originea numelor etnice la Aromâni și, la urmă de tot, se încearcă a se dovedi originea grecească a acestora.

In partea întâi, expunerea d-lui Keramopulos se deosebește

de încercările similare ale predecesorilor săi, prin aceea că, în vreme ce primele reduceau intotdeauna numărul așezărilor românești în Grecia, d. Keramopulos, din contră, le arată pe toate după regiuni. De fapt, nici nu se putea închipui altfel. Din momentul ce Aromânii, după teoria lui, sunt de origine Greci, nu mai este nici un motiv ca așezările lor să fie tăinuite sau numărul lor redus. De aceia dânsul, dela început, accentuiază asupra faptului că problema etnografică a acestor Români trebue să preocupe ceva mai serios pe oamenii de știință din Elada întrucât populația Greciei cuprinde un număr însemnat de Aromâni.

După expunerea amănunțită a așezărilor românești din Elada și întreaga peninsulă, autorul trece la numele lor. Macedoromânii, încă din vremurile cele mai vechi, s'au recomandat istoriei sub acelaș dublu nume ca Românii din Dacia: Vlah, dat de streini și Român, intrebuințat de ei. Primul cuvânt **Vlah**, se intinde în multe părți ale Europei: în Valachia, România, în Germania, în care partea de Nord a Italiei se cheamă Welschland și în Anglia. El vine dela Roma din timpul când imperiul roman cuprindea Egiptul și Siria. In aceste țări, în limba veche ebraică și arabă, verbul **falaha** insemnează „a lucra pământul, a cultiva", iar arabul **fellah** „cultivator". Este, după cum se vede, o formă comună a limbilor semitice. De aici cuvântul prin Evrei, s'a răspândit în tot imperiul roman, aplicându-se la toți locuitorii care se ocupau cu cultura pământului, cum au fost și aceia din care era să iasă Vlahii. Fără a intra în toate amănuntele acestei derivațiuni fantastice, observ totuși că, dacă într'adevăr cuvântul **fellah** s'ar fi continuat la noi din epoca romană, atunci potrivit legilor de prefacere ale limbii române, dela un **fellah** semit, trebuia să ne așteptăm la o altă formă, nu la **Vlah.** Dar aici d. Keramopulos vine cu scuza, că el nu este un lingvist „je ne suis pas un linguiste faisant autorité". Faptul că un istoric sau un arheolog nu este lingvist, nu constitue o vină. Rar există istoric care să fie în acelaș timp și lingvist. De altfel, dacă lingvistica se face abia de un secol și jum., istoria e de mai multe milenii. Prin urmare, Istoria s'a făcut multă vreme fără Lingvistică și s'a făcut mai bine. Vina d-lui Keramopulos constă în faptul că făcând istorie, se amestecă fără chemare în chestiunile de limbă și, prin aceasta, devine de cele mai multe ori ridicol. Fiindcă, ori cum ar judeca d. Keramopulos, când dânsul ajunge la concluzia că **Vlah** ar putea veni dintr'o formă semită din epoca romană, în primul rând trebuia să se gândească la transformările pe care cuvântul semit le-ar fi suferit, mai intâiu, în limba **latină**, după aceea în limba **romană**, care mai târziu trebuia să ajungă **română.**

Chestiunea asta atât de simplă, încât stau și mă mir cum poate face o astfel de greșeală un învățat, fie chiar de altă specialitate. Aici este vorba de metodă. Faptul acsta trebue să ne dea mult de gândit și asupra felului cum procedează învățatul arheolog grec în materia sa de specialitate.

In realitate, cuvântul **Vlah** reprezintă la bază numele celtic **Volci**, pe care triburile germane l-au cunoscut sau la ei acasă sau, mai probabil când au pătruns în Galia. Din **Volci** derivă formele franceze **Valais, Vallons**, germ. **Welsch**, eng. **Wales.** Mai târziu, după ce Celții din Franța au fost romanizați după aceea,

prin extensiune, tuturor popoarelor romanice. Prin urmare, evoluția e clară: dela înțelesul de Celți dat de Germani, a trecut la Celții romanizați, dela aceștia apoi la toți Românii, din care am ieșit și noi Românii. La noi, însă cuvântul a ajuns prin Slavi, care i-au luat dela Germani, vecinii lor, inainte de coborirea lor în Balcani. La Slavi forma germană Vlah a ajuns Vlah, așa cum se întrebuințează zi ca denumire etnică pentru noi Românii.

Aceasta e singura explicație științifică, în afară de alte șase-șapte fantastice date în sec. XVIII în care intră acum și aceea a d-lui Keramopulos ce s'a dat cuvântului până azi începând cu Kopitar, cu prilejul recenziei ce a scris asupra Istoriei lui Petru Maior, și până la Miklosich și **Tomaschek.** Dela Slavi cuvântul **Vlah** a trecut la Bizantini, unde apare pentru intâia oară la Anna Comnena explicat de d. Nicolae Iorga prin „Români Chervanagii". Acest nume care s'a răspândit la toate popoarele din peninsulă · Sârbi, Albanezi, Turci, mai târziu, și-a schimbat și înțelesul, însemnând „Păstor", din pricina ocupațiunii Vlahilor din Balcani exclusiv cu pastoritul. Trecerea de sens dela nume etnic la acela de apelativ, nu trebue să mire pe nimeni la Albanezi **Rămăr**, numele nostru etnic derivat din latinescul **Romanus**, a ajuns să însemne „păstor". Mai târziu, când acest cuvânt a fost inlocuit prin turcescul „cioban", acesta a căpătat înțelesul de Român. In sudul Albaniei, Românii sunt pretutindeni numiți „Cioban".

In lingvistică aceste treceri de sens sunt foarte curente. Chiar cuvântul Grec însemnează în multe părți „negustor", din cauza că în evul mediu, Grecii erau propriu zis negustori prin excelență.

Vorbind despre celalt nume etnic al nostru, **Român**, d. Keramopulos mărturisește că dacă ar intreba cineva pe Vlahii din Grecia să spună ce sunt, ei răspund cu toții **Aromâni**, ceace după autor, echivalează cu vechiul **Romani** (cives) și corespunde termenului grecesc **Romei** (politai). Dar acest „Român" după d. Keramopulos, care este numele comun al tuturor Românilor, nu însemnează naționalitatea, ci numai calitatea civilă, adică dependența de vechiul stat roman, care crease o confuzie in ce privește conștiința națională. După cum **Romios** sau **Rum** in Turcia, continuă autorul cuprindea nu numai pe Greci, dar și pe celelalte popoare din imperiul bizantin, tot așa și **Romanus** cuprindea tot soiul de rase.

Aceasta este demonstrația d-lui Keramopulos în ceeace privește explicația numelui etnic **Român.** Autorul însă greșește în partea cea mai importantă din desvoltarea **Romaios Romanus.** Anume, în vreme ce primul la Bizantini, **Romaios** însemna cetățeni romani numai sub raportul politic, fără referire la limba Romanilor, celălalt **Romanus**, din care a eșit **Român**, desemna pe cetățenii romani care continuau să vorbească limba Romanilor. Prin urmare este o mare deosebire intre felul cum a evoluat **Romaios** la Bizantini și **Romanus** la Români. Cum s'a făcut acum de s'a păstrat acest cuvânt ca denumire etnică numai la noi Românii, în vreme ce la celelalte popoare din familia romanică a fost înlocuit cu numele cuceritorilor sau a cedat altor împrejurări, aceasta este o chestiune care comportă o expunere mai largă, și nu intră în cadrul acestei comunicări. Aici vreau să insist numai asupra faptului că, chiar la lămurirea numelui Român, d. Kera-

mopulos nu expune adevărul, aşa cum rezultă din examinarea obiectivă a faptelor istorico-lingvistice, ci întrebuinţează explicaţiuni lăturalnice, care au ca unic scop să convingă pe Aromânii din Grecia că **Aromân** este tot una cu **Romios**, întru cât are înţelesul numai de supus roman, nu şi acela de cetăţean roman, care continuă tradiţia romană prin limbă, adică vorbeşte o limbă românească

Tot în legătură cu Român, autorul discută şi originea poreclei Kutsovlah pe care Grecii o dau Aromânilor. Originea ei este clară. Derivă din grec **Koutsos** „schiop" şi **Vlahos** şi provine din epoca în care Românii încercau să scrie în graiul lor, iar Grecii îşi băteau joc, cum am văzut, că limba lor prea mult şchiopătează, ca să poată ajunge o limbă scrisă. Keramopulos derivă această poreclă din turcescul Kiuciuk „mic", în spre deosebire de Românii din România Mare (Dacia). Etimologia a mai fost dată. Ea este însă falsă, deoarece Kuciuk n'ar fi putut niciodată să dea în româneşte forma „Kutso"

Trec acum la originea grecească a Românilor din Grecia, care ocupă cea mai mare parte din teza d-lui Keramopulos, cu care voi încheia prezenta comunicare.

Autorul îşi pune următoarea întrebare: limba Vlahilor este latinească, dar de unde vin oamenii care o vorbesc? La această întrebare, spune el, cel mai uşor lucru este să admitem că ei vin dela Roma, dar, tot el adaugă, Romanii nu puteau trimite nici măcar provinciali cu atât mai puţin Romani curaţi în munţii săraci şi inaccesibili, locuiţi de Valahi, spre a muri de foame. De altfel, nici istoricii nu menţionează aşa ceva. De aici trebue să înţelegem că munţii nu sunt locuinţele primitive ale Vlahilor.

După aceasta autorul se ocupă cu relatările cronicarilor bizantini, începând dela Kekavmenos (sec. XI) până la Calcondilas, cronicarul sultanilor (XV), declarând că toţi aceşti cronicari greşesc când susţin că Vlahii vin din Dacia, sau sunt colonişti din Italia şi acelaş neam cu Vlahii din Dacia. Această greşală provine din faptul că limba lor este aceeaşi cu a Românilor din Nordul Dunării, dar, adaugă el, nu este nici atât, căci Românii vorbesc un idiom romanic deosebit de acela al Vlahilor. Păcătueşte şi Roesler — adaogă el — când crede că poporul românesc s'a format în Sudul Dunării. Era cu neputinţă să fi existat Romani în peninsula balcanică, spre a da naştere la poporul român. Aici îmi iau voe să adaog că Keramopulos contrazice pe Roesler, nu pentrucă vrea să apere continuitatea elementului românesc în Dacia, aşa cum greşit au înţeles-o unii domni gazetari dela noi, ci ca să arate că naşterea Aromânilor din amestecul Romanilor cu populaţiunile autohtone a fost imposibilă, deoarece în peninsulă n'au existat decât numai Greci. Numai din romanizarea Grecilor puteau ieşi populaţiunile valahe

Mai departe, autorul combate teoria d-lui N. Iorga şi expunerile mele din publicaţiunile din urmă. Să lăsăm aceste teorii pripite, spune autorul şi să vedem ce spune d. Iorga, savant eminent şi membru asociat al Academiei noastre, citând următorul pasagiu din care reproduc numai prima parte: „România orientală cu locuitorii ei latinizaţi, dintre care Românii sunt ceea ce a rămas, cuprindea tot Balcanul şi Pindul, etc.". La aceasta, autorul obiectează că România în sec. IV nu înseamnează o ţară în care se vorbeşte latineşte, ci statul politic din Roma. Romania medievală era imperiul bizantin. Această Romanie nu putea fi latinizată, pentrucă atunci se călca linia trasată de Irecek între zona de influenţa greacă şi zona de influenţă latină. In afară de aceasta — adaogă el — Vlahii din Pind nu sunt aceeaşi rasă cu Dacoromânii, după cum nu sunt nici Portughezii aceiaşi rasă cu Spaniolii. Până când nu se probează, continuă autorul, că Dacii s'au pogorit în Pind, până atunci credem că Vlahii noştri n'au nici o picătură de sânge dac. In felul acesta, autorul continuă atacând toate punctele în care d. Iorga lămureşte legătura dintre romanitatea din Nordul şi Sudul Dunării.

Trecând la lucrările mele, autorul susţine că eu aduc pe Aromâni din Dacia — lucru pe care nu l-am afirmat niciodată — şi adaogă melancolic că şi Recatas crede aşa ceva. Să ne oprim puţin şi să vedem cine este Recatas. Recatas este un eminent profesor de limba greacă la un liceu din Atena care, în calitate de Aromân, a avut întotdeauna curajul să le spună Grecilor că de geaba se necăjesc ca să desnaţionalizeze pe Aromâni, pentrucă, atât timp cât va continua să existe în Grecia o singură femeie aromâncă, graiul lor va continua să fie vorbit nu numai la ei acasă, dar chiar şi la Atena de către elevii, studenţii şi dascălii macedoromâni: Recatas a publicat la Paris, unde şi-a luat doctoratul, mai multe studii. Aici menţionez acela consacrat femeii macedoromâne ca cel mai excelent factor de conservare al limbii, studiindu-o aşa cum se înfăţişează în orăşelul Aminciu din Pind, cunoscut şi sub numele **Metsova**, în fine, Recatas povesteşte în ultima sa lucrare, că odată, ducându-se într'o comună românească din Pind pentru o anchetă, primul om din comună care l-a întâmpinat, crezând că este grec, l-a salutat în greceşte. Când Recatas s'a grăbit să-i răspundă în româneşte, ţăranul şi-a cerut iertare spunându-i: „iartă-mă, june, nu ştiam că eşti de ai noştri". Las acum să vorbească Recatas: „Jamais un Macédo-Romain ne parlera grec à un autre Macédo-Roumain même s'ils se trouvent dans la capitale grecque. (Ce qui est deja arrivé et reste classique a Athènes). Etant allé à Vutunosu pour une enquête, le premier homme que j'y rencontrai m'adressa la parole en grec; mais lorsque je lui répondis en macédo-roumain, il me dit: iartă-me, djone, nu ştiam că hii arămân de-a-nostru (excuse moi, jeune homme, je ne savais pas que tu étais un Aroumain de chez nous).

Mai departe Recatas continuă: „Tant que la mère ne parlera pas autre chose que le macédo-roumain, celui-ci ne sera jamais atteint par une autre langue. L'enfant qui apprend le grec à l'école ne parle que le macédo-roumain à la maison (et ne jouant avec les autres enfants, même pendant les quelques minutes de la récréation); l'instituteur qui enseigne le grec à l'école, et le prêtre qui prêche en grec à l'église ou ailleurs, ne parlent que le macédo-roumain à la maison (avec leurs parents, leur femme, leurs enfants).

Acesta este Recatas, despre care d. Keramopulos se mulţumeşte să amintească numai în treacăt, fără să discute părerile lui asupra originii Macedoromânilor. In fine, autorul mai face menţiune despre teoria altor scriitori asupra Vlahilor din Grecia şi sfârşeşte, lămurind originea lor grecească după cum urmează:

După învingerea lui Perseu de către Paul Emiliu (168 a. Chr.), Macedonia a fost împărţită în patru tetrarhii. Acestea confinând cu ţări barbare, trebuiau apărate la graniţă. In acest scop, s'au creat gărzi pentru apărarea lor. Aceste gărzi erau alcătuite din localnici care erau Greci, după cum în munţii Albaniei erau Iliri. Printre ei se vor fi strecurat, poate, şi câte un Dac. Insă ei erau ca şi în părţile sudice ale Balcanului numai Greci. Dacă examinăm acum aceste granițe ocupate de gărzile preceşti, vom vedea că ele coincid perfect cu aşezările Valahilor de azi în Giumaia de Sus, Melnik, Nevrocop, Seres, Poroi, etc. Dar în sec. VI Justinian schimbă aceste garde în garnizoane regulate şi oamenii din garde, care între timp învăţaseră limba romană, fiind liberi, se făcură păstori. Aceşti păstori au venit mai târziu şi s'au aşezat în Tesalia şi Pind, formând în sec. XII cele trei Vlahii: Vlahia Mare, Vlahia Mică şi Vlahia de Sus. Vedeţi, prin urmare, — spune d-l Keramopulos — că numai originea Vlahilor noştri nu este românească ci pur grecească, dar şi ocupaţia lor cu păstoritul îşi ia naştere deosebit de aceea a Românilor din Dacia. De altfel, adaugă autorul şi numele de şefi a păstorilor valahi este deosebit de acela al Dacoromânilor. Ei au din limba slavă **celnic** şi **cioban** care lipsesc la Dacoromâni. In fine, el ajunge la următoare concluziune : I. Vlahii nu sunt originari din Dacia, fiindcă izvoarele istorice nu fac nici o menţiune despre o migraţiune şi nici limba latină n'a fost răspândită prin migraţiuni. II. Vlahii fiind autohtoni în sudul peninsulei balcanice, reprezintă la bază un popor grec romanizat, cu o limbă care diferă de dacoromâna, la fel după cum franceza diferă de italiana sau spaniola. Şi, continuând mai departe, îşi închee comunicarea în următoarele rânduri : „Aceşti Vlahi, fraţi de-ai noştri, şi-au jertfit numai limba, încolo ei au rămas Greci ca suflet şi sânge. Locul lor este în familia greacă. Ei poartă cea mai veche rană a elenismului: pierderea limbii greceşti. Ei sunt cei mai vechi luptători ai Grecilor, înzestraţi cu virtuţi nobile care, ca şi sângele şi sufletul lor grecesc, se afirmă puternic, indiferent dacă şi-au pierdut limba".

La toate afirmările istorice ale d-lui Keramopulos, observ că, dacă filologii şi istoricii români şi streini au susţinut originea românească a Valahilor din sudul peninsulei balcanice, aceasta au făcut-o, mai întâi, pe temeiul limbii, al doilea, însă, şi pe temeiul atestărilor bizantine care încep din sec. al XI. Astfel, în acest secol, istoriograful Kekavmenos spune lămurit că Macedoromânii din Tesalia şi Epir au venit din Nordul peninsulei : „Ei trăiau altă dată lângă Dunăre şi Sava, acolo unde locuesc acum Sârbii, în locuri întărite şi greu de străbătut... fugind de acolo, se răspândiră în tot Epirul şi în Macedonia, cei mai mulţi din ei aşezându-se în Elada". Toate aceste relatări ale istoriografului bizantin pot fi susţinute azi de vechiul element toponomastic din Serbia răsăriteană, care este de origine românească. Intr'adevăr, în această parte a Serbiei, unde vor fi locuit odată strămoşii Vlahilor, există azi nume de munţi înalţi ca **Starivlah** (Vlahul bătrân), **Durmitor, Visător, Priot,** etc., care reprezintă nume româneşti, fără ca aceşti munţi să fie locuiţi astăzi de Români.

Dacă trecem ceva mai la răsărit, în partea apuseană a Bulgariei, de azi, împrejurul Sofiei, vom da de alte nume locale (vreo treizeci) tot de origine românească, fără niciun locuitor român. Acestea sunt, fireşte, alte urme despre existenţa Vlahilor în părţile nordice ale peninsulei, de unde am văzut că-i aduce istoriograful Kekavmenos, pe Români în Epir şi Macedonia. Iar în ce priveşte identitatea limbii lor cu aceea a Românilor din Nordul Dunării, un alt istoriograf bizantin din secolul al XVI Chalcondilas, este şi mai categoric, când afirmă că „Muntele Pind este locuit de Vlahi, cari vorbesc aceeaşi limbă cu Dacii de dincolo de Dunăre". De bine de rău toate aceste citate ca şi altele pe care, din lipsă de spaţiu, nu le pot reproduce, reprezintă dovezi evidente despre coborîrea Macedoromâniluor din Nordul peninsulei balcanice.

D. Keramopulos care sustine că originea românească a Vlahilor din Grecia nu se poate dovedi pe date istorice, nu aduce nici atât pentru dovedirea originii lor greceşti. Intr'adevăr, dânsul nu citează nici un document istoric prin care să ne confirme că graniţele Macedoniei, după ocuparea acesteia de către Romani, ar fi fost păzite de garde alcătuie numai din Greci. De asemenea nu citează nimic prin care să se poată dovedi că aceste garde transformate de Iustinian în garnizoane cu soldaţi în regulă, s'au dedat la vieaţa pastorală şi, din Macedonia unde îşi aveau locuinţele primitive, au trecut în Pind şi Tesalia. Nu vorbesc aici, fireşte, despre imposibilitatea romanizării a elementului grecesc, fie el chiar muntean, pentru care Romanii aveau o deosebită consideratiune. Când cineva are pretenţiunea să vină cu o nouă teorie istorică într'o chestiune arhicunoscută, cum este aceea a Românilor din Grecia, este obligat în primul rând să aducă în sprijinul acestei teorii, cel puţin o singură confirmare istorică, bazată pe document. Dar d-l Keramopulos, în afară de afirmări luate din domeniul închipuirii, nu aduce absolut nimic.

In afară de aceasta, atunci când d-l Keramopulos susţine, fără dovada niciunui document, că aşezările de astăzi ale Aromânilor din Melnic, Nevroscop, Seres, Poroi, etc. coincid cu vechile graniţe din timpul lui Paul Emiliu, ocupate de gardele greceşti, comite o greşeală dintre cele mai grave. Astăzi se ştie, că toate aceste aşezări sunt noi şi nu datează decât de o sutăcincizeci sau cel mult douăsute de ani. Aceasta o cunoaştem din limba lor : Fiecare din aceste comune întrebuinţează graiul Românilor din comunele situate pe munţii Gramos sau Pind din Grecia, de unde au emigrat.

Trecând acum la punctul I, din concluziunile sale că Aromânii ar fi originari din Dacia, îmi iau voie să-i răspund că nimeni dintre filologi sau istorici, cu atât mai puţin eu, la care se referă, n'am susţinut această părere. Noi am afirmat întotdeauna că Românii din peninsula balcanică au venit în aşezările de astăzi din Nord, înţelegând întotdeauna, prin aceasta, Nordul peninsulei balcanice. Această origine nordică a elementului românesc din Grecia rezultă din două consideraţiuni : mai întâi, plecând dela ideia că împreună cu Dacia a fost romanizată întreaga peninsulă balcanică, acolo unde elementul traco-iliric continua să vorbească limba maternă, al doilea, însă, că poporul român, aşa de numeros cum este astăzi, — adică mai numeros decât toţi Grecii, toţi Bulgarii şi toţi Albanezii la olaltă — s'a format în dreapta şi în stânga Dunării, nu numai în dreapta, cum greşit a susţinut Roesler, şi nici numai în

stânga, cum intenționat afirmă d-l Keramopulos, lăsând să se înțeleagă că în dreapta marelu fluviu existau numai Greci. Aici îmi iau din nou voie să menționez faptul că, dacă d. Keramopulos, în comunicarea lui, se pronunță în contra teoriei lui Roesler, admițând formarea poporului român numai în stânga Dunării, aceasta nu o face de dragul tezei românești, cât numai ca să scoată în evidență faptul că în ținuturile din dreapta Dunării care, țineau de zona culturală grecească, orice romanizare a elementului autohton trebuia să dea naștere la un popor romanic, care, ca limbă a trebuit să fie deosebit de Dacoromâni.

Dar autorul se înșeală când crede că în dreapta Dunării, în care elementul roman era destul de intens, după retragerea parțială a lui Aurelian din Dacia, nu-și putea lua ființă populațiuni românești. Eu socotesc că ele au existat chiar în zona culturală grecească. Această presupunere mi-o intemeiez, pe faptul că în linia trasată de Jirecek a primit până acum mai multe corective, al doilea, însă, că cultura greacă din sudul Dunărei, la populațiunile traco-ilire, nu echivala cu limba greacă. Este drept că în toate ținuturile pe unde se găseau răspândite aceste populațiuni există inscripțiuni grecești. Dar aceasta nu însemnează că graiul locuitorilor băștinași ar fi fost înlocuit prin limba greacă.

Pentru înțelegerea acestui lucru, nu avem de cât să ne referim la stările mai apropiate de noi. Dacă, după cum am văzut până pe la începutul sec. XIX, popoarele creștine din Balcani, Slavi, Albanezi, Români, lăsau să li se graveze epitafurile în limba greacă, aceasta nu o făceau pentrucă ele vorbeau limba greacă sau se simțeau Greci, ci numai din simplul obiceiu de a lăsa ceva scris pentru vecie, în limba bisericii, care era limba greacă-sancrita Orientului. Aici la noi în țară, în epoca Fanarioților și chiar după aceasta, multă vreme, unii boeri filoeleni vorbeau și chiar scriau versuri grecești Cu toate acestea, poporul român, care nu știa nimic despre această inovație adusă în limbă prin mijlocirea culturii neogrecești. Exemplele s'ar putea înmulți la infinit.

Cu aceasta ajung la graiul Aromânilor, pe care d. Keramopulos îl consideră ca un idiom roman deosebit de limba română. Aici îmi permit să afirm, din nou că învățații români și streini, atunci când au recunoscut identitatea lui cu limba română, — sunt mai mult decât o sută de ani — s'au sprijinit nu numai pe identitatea numelor etnice Vlah și Român, pe care și-l dau toate populațiile românești, ori unde s'ar găsi ele, dar mai ales pe structura limbii. Filologii când vorbesc despre identitatea dintre două graiuri și întrebuințează termenul „identitate", în spre deosebire de „afinitate" sau „înrudire", înțeleg că aceste graiuri — în cazul nostru dialectul aromân și cel dacoromân — nu se aseamănă numai în evoluția normală a faptelor de limbă în structura lor gramaticală dar chiar și în cele mai mici excepțiuni, față de celelalte limbi romanice. Însă, pentru ca această identitate să se poată produce în două graiuri despărțite în spațiu de aproape nouă sute de km., iar în timp de aproape un mileniu, cum este graiul Aromânilor față de limba Românilor din Nordul Dunării, trebue admis și strămoșii Macedoromânilor și Dacoromânilor în veacurile de plămădire a poporului român, probabil până în sec. VIII sau XI, au trăit în aceași limbă

și ducând aceași viață, deosebită de a Grecilor și a celorlalte popoare din Sud-Estul european. In ce privește deosebirea ce există între limba Aromânilor și limba Românilor din Țară, adaog că există dialecte din alte limbi, în care aceasta deosebire este și mai mare. Astfel avem dialectele italiene de Sud față de cele de Nord, sau dialectele germane. Aci atâta aș putea să-l asigur pe d. Keramopulos că fraza citată de prof. grec Recatas și reprodusă de mine în acest răspuns poate să fie înțeleasă de ori ce țăran din Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina și Ardeal.

Acestea sunt cele două permise luate din ceea ce ne oferă fenomenul linguistic, pe care se intemeiază identități de graiu și de neam a celor două populațiuni : Dacoromâni și Macedoromâni. Oricine să explice această unitate etno-linguistică altfel de cum rezultă din datele istorice și fapele de limba, falsifică principiul de investigație și prin aceasta devine un aventurier în cercetările istorico-linguistice.

Domnilor Colegi, ajungând la sfârșitul răspunsului meu, socotesc că nu exagerez dacă încheiu, repetând ceea ce am spus în ședința din 27 Ianuarie, anume, întreaga teorie a d-lui Karampulos despre originea Românilor din Grecia, reprezintă pur și simplu o negație a adevărului științific. Ceva mai mult, în desvoltarea acestei ciudate teorii, știința d-lui Kerampulos a fost pretutindeni dominată de interese și prejudecăți naționale. Aici stă tot răul și aceasta este partea regretabilă din comunicarea d-sale, care nu poate fi de folos nici științei, nici legăturilor de bună prietenie dintre noi și poporul grec. Noi însă, nu vom lipsi să reacționăm, ori de câte ori se va încerca să se interpreteze greșit originea etnică a populațiilor românești din sudul Dunării sau originea limbii lor. Fiindcă, dacă pentru oricare popor din lume, limba constitue cea mai puternică legătură ce ar putea să existe între membrii aceleași comunitătții etnice, pentru noi Românii de pretutindeni ea reprezintă istoria și chiar viața noastră

III

Răspunsul d-lui Take Papahagi, conferențiar universitar, foarte cunoscut pentru multiple și apreciate lucrări de filologie în dialectul macedo-român :

Când e vorba de probleme ce vin în atingere cu sentimentalismul lor istorico-național, Grecii de astăzi nu concep că se pot ridica temeinice ziduri despărțitoare între un atare sentimentalism și ce e al științei. De aceea, literatura lor istorico-filologică se complace în nori olimpici cu romanțări a căror neseriozitate — chiar când ea e academică — poate că nu ar trebui să preocupe știința serioasă decât lateral.

De expunerea și conclusia d-lui Kermopoulos cu privire la originea etnică a Aromânilor am luat cunoștință din ziarul **Le messager d'Athènes.** Faptul că academicianul grec e un arheolog care se ocupă de o problemă istorico-filologică nu ar putea fi motiv de vre-o prejudecată defavorabilă teoriei d-sale, pentrucă și la noi au fost învățați cari nu au fost nici filologi și nici istorici și, totuși, s'au ocupat și de atari probleme. Dar a nu cunoaște sau — în cel

mai bun caz — a ignora atâtea vii realităţi mai ales filologice şi a-ţi baza întreaga expunere pe o anumită logică scumpă specificei mentalităţi greceşti, iată ceva ce nu ar merita să primească răspuns decât pe căi pamfletare.

După d. Keramopoulos, Aromânii sunt Greci **munteni**, din cari Romanii au făcut nişte **grăniceri** indigeni ai Macedoniei şi cari, cu timpul, şi-au însuşit limba romană, devenind astăzi **Vlahofoni** — aşa cum alţi Greci au putut deveni, **Albanofoni, Bulgarofoni,** etc. (de ce nu şi **Turcofoni,** etc ?). Deci, iată un cas în care „cultura şi civilizaţia elena a cedat forţei romane".

Nu ştitm ce dovezi va fi având d. Keramopoulos. Şi fiindcă aci chestiunea nu poate fi îmbrăţişată nici măcar în linii mari, ne mărginim la următoarele două întrebări :

1. In ipotesa că, sub raportul etnic, Macedonia era o ţară exclusiv grecească, cum se face că aceşti Greci **munteni** nu au transmis descedenţilor lor Latinofoni, deveniţi apoi Vlahofoni, măcar câteva urme de limbă, cari să fie concludente ca înseşi realităţile vii pe cari ni le înfăţişează cuvintele elene intrate în limba latină—ca **baptizare, basilica, etc.** — şi păstrate în limbi romanice ? Ce urme de veche elenă va fi descoperit d. Keramopoulos în dialectul aromân, pe care nu ştim dacă il cunoaşte ? Sau — ca să ocolim dovezile fundamentale ale problemei, cari nu pot fi decât filologice, — ce urme arheologice elene va fi constatat la **Vlahofonii** Pindului ?

2. Pe baza aceluiaşi criteriu de judecată, d. Keramopoulos urmează să păşească mai departe. După cum îşi aminteşte, în timpurile acelea Albanezii erau cel puţin tot atât de **munteni** ca şi.. Grecii latinofonisaţi, dar cu cultură şi civilisaţie mai rudimentare. Ca atare, recurgând la acelaşi miraj de înlănţuiri ipotetice cu suporturi de erudiţie, de ce nu ar admite că Aromânii, cel puţin cei din Albania, ar putea fi descendenţii unor vechi Albanezi **grăniceri**, folosiţi de aceiaşi Romani pentru aceleaşi scopuri de ordine, linişte, apărare şi siguranţă, ca şi Grecii d-sale ?

Dar aceste două întrebări prilejuesc pe a treia: cari sunt caracteristicile şi diferenţele acestor două origini etnice ce ar urma să le vedem în graiul Vlahofonilor-greci şi al Vlahofonilor-albanezi ? Evident, o romanizare a elementului autohton nu poate fi contestată, dar rigurositatea disciplinată a filologiei serioase nu o poate încadra în fantasmagorii de sentimentalism naţional.

Faţă de atari probleme, mentalitatea greacă — chiar academică — nu prea concepe desmeticiri ce i-ar putea micşora sau umbri prestigiul grandomaniei sale, alimentată de un nesănătos patriotism ce e cultivat intr'o epocă în care nu mai înfloresc miturile.

IV

D. Nicolae Tacit, luptător şi fost inspector al şcoalelor din Imperiul turcesc, este **de visu** unul din cei mai buni cunoscători ai lucrurilor şi ai oamenilor din Macedonia, Epir, Tesalia şi Albania, etc.

Răspunsul său este, deci, original şi bine venit :

D. Keramopolos, cunoscutul arheolog elen a afirmat într'o comunicare făcută la Academia Elenă din Atena, al cărei preşedinte activ a fost, că, origina etnică a Aromânilor ar fi, nici mai mult nici mai puţin decât **elenică.**

Această nouă teorie emisă de către un erudit elen, de talia d-lui Keramopulos, a surprins cu drept cuvânt, pe toţi savanţii români, competenţi în materie, cu atât mai mult cu cât aserţiunea savantului elen nu numai că nu are nici un argument ştiinţific la bază, ci, este şi în flagrantă contrazicere cu toate teoriile emise asupra originei române a Aromânilor noştri.

Academia Română luând cunoştinţă de comunicarea d-lui Keramopolos, a şi însărcinat pe d. prof. universitar şi membru al ei, Th Capidan, ca să-i răspundă, ca cel mai specialist în materie şi care în şedinţa publică din 10 c. tot pe cale de comunicare, printr'o argumentaţie pur ştiinţifică a răsturnat complet şi definitiv, teoria pe cât eronată pe atât de bizară a onoratului domn Kerampolos.

Până în prezent, toţi scriitorii, vechi şi noi, străini şi eleni, care au făcut studii pe teren, începând cu cronicarii bizantini şi continuând cu cei francezi şi englezi, al căror spirit de imparţialitate istorică, nu poate fi pus la îndoială, sunt unanimi în a recunoaşte caracterul pur romanic al poporului de elită al **Aromânilor.**

In adevăr, pentru răsturnarea eronatei teorii a d-lui Keramopolos, nu avem decât să invocăm două mărturii.

Prima este a marelui istoric grec P. Aravantinos, care în remarcabila sa lucrare intitulată „Chronografia Epirului" se exprimă astfel :

„...Vlachii cuprinşi il limitele Epirului (vechi şi nou) şi Tesa-
„liei, păstrându-şi vreme îndelungată autonomia lor şi considerând
„că dacă ar continua să reziste, ar fi, fără greş, subjugaţi şi distruşi,
„hotărîseră a se supune de bună voe, cu conditia de a fi administraţi
„direct de către **Valide-Sultan,** mama eventuală a Padisahului. Reu-
„şind a fi satisfăcuţi îşi păstrează astfel, un regim democratic popu-
„lar, trăind nesupăraţi şi fără amestecul Turcilor".

„...In timp ce vecinii lor, coreligionari, erau supuşi la mii şi mii
„de mizerii".

Acest regim autonom şi independent a fost păstrat de Români, secole în şir. până în vremea satrapului Epirului, Ali-Paşa, din Tepelen, când Românii fuseseră despuiaţi de privilegiile lor, din cauza mesagiului Caterinei II, cea mare, care îndemna centrele româneşti din Pind **(Suli)** şi din Sudul Albaniei **(Moscopole)** la răscoala creştinilor împotriva dominaţiunei Mahomedane.

A doua mărturie este aceia a marelui Filoelen Pouqueville, consul al lui Napoleon pe lângă satrapul Ali-Paşa, care în remarcabilele sale lucrări „La régénération de la Grèce et voyages en Grèce, vorbind de Români se exprimă astfel :

„...Românii vorbesc totdeauna latina şi dacă-i întrebi de ce na-
„ţionalitate sunteţi ? răspund cu mândrie : **„Români".**
„...Numele de **„Valach"** care inseamnă **„păstor"** în limba slavă,
„le-a fost dat pe vremea când au emigrat cu turmele lor în cealaltă
„parte a Dunării.
„...Au întemeiat multe colonii în câteva cantoane ale Mace-
„doniei", ale Traciei şi în trecătorile Pindului. Scoboritorii din ast-

„fel de coloniști, **păstori și războinici** ca și strămoșii lor sunt încă „numiți **„Megalo-Valahi“**. Au ridicat în Macedonia un oraș numit „Moscopole care în secolul trecut a fost distrus și prădat de Al- „banezi“...

Deosebit de aceasta, împotriva recentei teorii a d-lui arheolog Keramopolos este și cunoscutul luptător al Elenismului, dr. Nicolaidis, care vorbind de Aromâni se exprimă astfel :

„...Cuțovalahii, sunt de origină latină, ei sunt veniți direct din „Italia și și-au făcut apariția lor în Epir, în Albania și în Tesalai, în „secolul al VI-lea și s'au răspândit în toată Grecia până în Pelopo- „nes, având propria lor organizație politică-națională. Dar, adaugă „Nicolaidis, deși sunt de origină latină, nu sunt însă Români, ca cei „din dreapta Dunării“.

Nu numai istoricii citați mai sus sunt împotriva teoriei d-lui Keramopolos, ci și Patriarhul Ecumenic din Constantinopol, instituția cea mai înaltă a Elenismului n'a contestat nici odată origina românească a Aromânilor și s'a mărginit întotdeauna să afirme, **că acest element aromânesc este de origină latină, însă de sentimente elene.**

Nici Grecia oficială n'a contestat origina etnică românească a Aromânilor și la delimitarea noilor fruntarii ale Statelor Balcanice, delegatul Greciei la conferința dela Londra, a dat toate garanțiile pentru salvagarea individualității naționale a Aromânilor, consimțind la acordarea autonomiei culturale și religioase comunităților românești din Pind.

Ca să fim sinceri și leali, trebue să recunoaștem că înșiși Aromânii-Grecizați, cei care se identificaseră cu aspirațiunile politice ale panelinsmulu, nu au renunțat nci odată la sentimentul lor de rasă distinctă, deoarece continuă a-și păstra cu sfințenie toate datinele românești și limba lor maternă, cea aromânească.

Din scurta expunere de mai sus se desprinde concluzia logică, că noua teorie a d-lui Keramopolos, asupra originei Aromânilor este pe cât de eronată pe atât de bizară, căci este inadmisibil ca poporul elen, cu o cultură uriașă și o civilizație neîntrecută să fie complet deznaționalizat de un alt popor, fie el chiar poporul cel mai puternic, cel mai glorios care a stăpânit vre'odată lumea, **poporul roman.**

V

Iată răspunsul d-lui arhitect Arghir Culina, unul din cei mai buni reprezentanți ai artei arhitectonice din țară și intectual de seamă :

Știam că d. Keramopulos este un distins arheolog și de aceea am fost foarte surprins de faptul că un om care posedă o anumită specializare intelectuală, poate să cadă într'o greșeală de care s'ar feri până și un cismar onorabil.

Să mă explic : dacă ai cere unui cismar să-ți facă un costum de haine, acesta, conștient de pregătirea lui te-ar îndemna la croitorul de alături, spunându-ți frumos că nu a învățat și acest meșteșug. Am impresia că profesorii și eruditii noștri în domeniul filologiei și etnografiei și-au pierdut timpul în zadar, combătând cu argumente

științifice aberațiile d-lui Keramopulos cu privire la origina noastră, a celor de pe plaiurile Pindului și din Macedonia.

Ar fi trebuit să se intereseze mai întâi dacă d. Keramopulos nu are cumva obiceiul de a face incursiuni și în alte domenii străine preocupărilor și pregătirii d-sale; dacă, spre exemplu, d-sa, înainte de a desbate cu o competență discutabilă problema de filologie nu a făcut acelaș lucru și cu problemele de medicină, căutând să dea doctorilor în medicină directive în specialitatea lor. Și apoi să cumpănească dacă acest caz merită un răspuns.

Am convingerea că orice profesionist intelectual își dă ușor seama că viața e prea scurtă ca să poți să-ți însușești toate tainele profesiunei ce ți-ai ales. Dar să mai treci și în domenii streine !

Ca român trăit până la vârsta de 18 ani în Macedonia, și ca bun cunoscător al limbii grecești vorbite de populația Greciei de astăzi, — și fără să am judecata falsificată de teorii meșteșugite „pro causa“, găsesc că teoria d-lui Keramopulos este mai mult decât surprinzătoare. Dacă noi am fi fost greci romanizați, cum se poate că limba noastră n'a păstrat nici cea mai mică reminiscență din limba elenă? Cum de n'a rămas în firea noastră, în substratul nostru psichic nimi din ce a fost grecesc în noi, nimic din mândria de rasă, mândrie care leagă încă și azi de țara lor, până și pe cei mai umili plăcintari împrăștiați printre alte neamuri ?

Pe noi însă cei de-acolo, pitulați prin văi ori avântați pe piscurile Pindului, ne-au frământat și ne frământă alte amintiri, domnule Keramopulos !

Cu fior îmi aduc aminte diferite întâmplări din copilăria mea pe care vi le comunic. Eram copil și un freamăt de neliniște plutea din gură în gură, freamăt care s'a închegat în cântec, cântec de jale și blestem pentru unul din ai noștri care îndrăznise să se căsătorească cu o grecoaică.

Cântecul înștiința din vale în vale, de pe munte pe munte, pe români de tragica veste că unul din ai lor s'a căsătorit cu o grecoaică. Nu era oare aceasta trezirea conștiinței stăpânitorului de altă dată care nu admitea încuscrirea cu stăpânitul ?

Cu fior de mândrie de rasă mi-aduc aminte, d-le Keramopulos, de jalea care l-a cuprins pe tatăl meu, când un grec bogat, din acelaș oraș cu noi a îndrăznit să ceară în căsătorie pe sora mea.

„Oare am căzut atât de jos ca grecul acesta să-mi ceară fata ? Ori fata mea e chioară sau oarbă“, îmi spunea tata cu lacrimi în ochi.

Nu este oare aceasta mândria de rasă a stăpânitorului față de stăpânit ?

Este vădit că în conștiinta lor, Românii Pindului se consideră stăpânii de altădată ai plaiurilor. Semne din îmbrăcămintea lor dovedesc că își păstrează vechile lor grade din organizația romană.

Dacă ati fi vrut să aflați, d-le Keramopulos, adevărul, ați fi putut cerceta la fața locului că portul specific românilor, e împodobit cu unul, două, trei până la patru fireturi, unul lângă altul.

Nu de mult familiile care avea hainele ornate cu câte patru fireturi se considerau mai nobile si ajungeau până a refuza încuscrirea cu familii ce aveau mai putine fireturi, chiar dacă acestea ar fi fost mult mai bogate decât ele. Până aci se transmitea puterea tradiției la poporul nostru, d-le Keramopulos !

Iar românii noştri, pe care aţi reuşit să-i grecizaţi, acei faimoşi Sărăcăceni, aceştia deşi şi-au pierdut limba românească au rămas însă cu haine româneşti, cu obiceiuri româneşti şi cu mândria de rasă, care se desprinde răspunsul invariabil pe care-l dau acelora care-i întreabă de originea lor : **ime Vlahos.** (Sunt Român !)

Acesta este adevărul, d-le Keramopulos !

VI

D. Dr. Filip Mişea, fost deputat în Parlamentul otoman din Constantinopol şi deci, unul di ncei mai autentici reprezentanţi şi fruntaşi ai Aromânlior, era în drept şi în largul lui, să răspundă d-lui Keramopoulos :

Faţă de documentatele răspunsuri, date d-lui profesor Keramopulos, din partea prietenilor de luptă din trecut, acelea ale d-lor profesori universitari Th. Capidan şi Gh. Murnu, precum şi acelea ale d-lor N. Batzaria şi N. Tacit, ar urma să fie de prisos a mai răspunde şi cu alte dovezi, prin care se adevereşte originea Daco-Romană a Românilor din Peninsula Balcanică; aşa că propunerea ilustrului nostru istoric a prof N Iorga, de a ne mărgini ridicând din umăr, ar fi răspunsul cel mai demn pentru noi.

Cum însă există, sau a existat o publicaţie extrem de interesantă pentru noi, la biblioteca naţională din Atena, anume aceea a fraţilor călugări Cuvara, cari descriu viaţa Aromânilor din Valahia Mare, cu un belşug de fapte şi date, am crezut că ar fi oportun să relevez această nouă măsură, pentru ca d. Keramopulos să o poată consulta, fiind scrisă în limba greacă.

D-sa va putea vedea şi se va convinge, dacă vrea, că ramurei acesteia a poporului nostru i-a plăcut să ducă o viaţă absolut independentă, în hotarele acestei Mare Valahii, cu moravuri, datini, bravură şi dârjenie, moştenite dela strămoşii lor şi cu totul deosebite de cele greceşti.

Este impresionantă mai ales descrierea suszişilor autori, când la o mare adunare aromână dir. acea epocă, unde conducătorul lor sosind călare şi mulţimea ovaţionându-l, l-a întâmpinat cu urarea **„ghini vinişi Doamne“**. Iată titlul ce se dădea conducătorului acestui popor, exact cum se adresa şi cei din ţară, Voivozilor lor.

Cum se vede, autorii trebue să fi fost şi ei Români, ca să poată intercala în textul scris greceşte, această semnificativă urare în româneşte. Aceste date din viaţa trecută a lor noştri, le deţin dela un student dela Universitatea din Atena, aromân din Thesalia, cetăţean grec, anume Nacu — mort în luptele greco-turce din Asia Mică, din războiul mondial — şi care întâmplător a dat de această carte a fraţilor Cuvara la Biblioteca Naţională din capitala Greciei. Entuziasmat de cele cetite, de trecutul mândru şi glorios al strămoşilor săi, s'a redeşteptat în el conştiinţa naţională, deşi trăit în mediul şi cultura greacă, şi cu toată opunerea familiei sale, a părăsit totul şi a venit, în anul 1911—1912, la internatul universitar român din Constantinopol, pentru a studia limba turcă, cum făceau şi studenţii noştri, pentru ca apoi să fie la dispoziţia mişcării noastre naţionale. Istorisindu-mi acestea, de câte ori venea la mine, l-am sfătuit ca în vacanţă să meargă la Atena şi să extragă tot ce-mi

spunea din această carte, cu paginaţia capitolelor interesante, data şi locul publicaţiei.

Mi-a răspuns, că nu crede că va putea reuşi, de oarece, când a fost acolo, bibliotecarul instituţiei, suspectându-i asiduitatea, a refuzat de a i-o mai pune la dispoziţie, sub motiv că a fost luată pentru cercetare,de un profesor universitar, **şi luată a fost,** căci nu a mai putut da de urma ei.

Acest mod de procedare, l-a convins de interesul şi reaua credinţă greacă de a dosi şi poate a distruge, orice nouă dovadă, de existenţa noastră ca entitate etnică şi cu totul deosebită de a lor.

Mai există, sau a fost distrusă, această admirabilă mărturie din trecutul nostru, nu o pot şti; cred însă, că numai autoritatea şi prestigiul d-lui profesor N. Iorga, singur, care poate interveni şi reuşi, să se poată consulta această operă a fraţilor Cuvara, de o reală valoare pentru noi.

Dacă mai adăogăm la toate ce s'au spus şi mărturia Rabinului Benjamin de Tudela, care, călătorind prin acele meleaguri, descrie cu precizie viaţa Vlahilor, cu caracteristica lor, neuitând a menţiona dispreţul şi ura pentru tot ce era grec, în cât era **necruţători faţă de ei numai;** mă întreb, cum pot fi aromânii noştri, descendenţii acelor Vlahi, Greci-Vlahofoni, după bizara teorie a d-lui Keramopulos ?

De bună seamă şi orice s'ar spune, vocea sângelui nu le-ar fi îngăduit de a arăta atâta ferocitate şi numai faţă de ei. Poate în aceasta rezidă şi misterul conservării noastre de-alungul secolelor, fără a ne asimila cu nici un alt neam balcanic, cu toate vicisitudinele timpurilor grele prin cari am trecut. Tradiţia, moravurile, mândria romană şi tenacitatea etnică, ne-a ţinut departe de tot ce nu era Român.

Ca concluzie, prin urmare, aserţiunile d-lui Keramopulos, sunt de rea credinţă intenţionată, pentru ca să se poată începe o acţiune mai aparentă de desnaţionalizarea a lor noştri ; procedeu, care ar fi fost poate scuzabil în trecut, când întrebuinţa toate mijloacele şi absolut fără nici un scrupul, pentru realizarea idealului lor naţional. Astăzi însă, când acest ideal s'a realizat, cu foarte puţine sacrificii, a proceda în acest mod cu un neam care le-a dat în trecut atâtea ilustraţii, şi cu o ţară, cu refugiul şi toleranţa binevoitoare a tot ce este Grec — făcând chiar convenţii speciale numai în folosul lor — cred că este o mare îndrăzneală şi o mare ingratitudine faţă de noi.

VII

D. profesor Anastase Hâciu, care a scris şi o Istorie a Aromânilor, dă următorul răspuns academicianului grec :

D. Keramopoulos, arheolog grec, într'o comucare făcută la Academia helenică din Atena, a ţinut să reediteze o teorie răsuflată despre origina Românilor dela sudul Dunării, Iată în ce constă: Aromânii de astăzi sunt descendenţii îndepărtaţi ai acelor Heleni cari au fost angajaţi de Romani ca să facă oficiul de strajă în cuprinsul Macedoniei şi Pindului. Cu timpul, uitându-şi limba maternă, au adoptat-o pe aceea a cuceritorilor, iar după ce aceşti Heleni latinizaţi, mercenari ai imperiului, au fost concediaţi, au început a se îndeletnici cu păstoritul în munţii ce-i străjuiseră. De aci, de-

numirea lor de Heleni Vlahofoni — adică Heleni grăitori în aromânește.

Nu sunt istotric sau filolog, nici arheolog, dar un bun simț mă îndeamnă a-i răspunde și eu :

1) In munții Macedoniei și ai Pindului — ținuturi „barbare" pentru Heleni — existau elemente autohtone consacrate ca popoare războinice și, deci, singurele chemate pentru îndeletnicirea de a asigura paza ținuturilor. Mă întreb atunci: cum se face că Romanii au putut să angajeze ca străjeri în aceste ținuturi „barbare" tocmai pe Helenii cari n'au putut rezista cuceritorilor și nu prea s'au îndeletnicit cu mânuirea sculelor războinice ?

2) A admite că acei Heleni, grăitori ai celei mai frumoase limbi și purtători ai celei mai nobile culturi prin care au reușit să helenizeze și pe cuceritori, o admite vulgară, fără a se mai găsi în ea o urmă cât de palidă din vechiul idiom helenic, este, sută în sută o absurdă afirmare. Si cum și de ce acești Heleni, cari au sfârșit prin a fi păstori, nu și-au spus „pimeni", ci pur și simplu „picurari" (pecus) ?

Dacă, astăzi, există elemente grecești și dialectul român, apoi ele sunt împrumuturi proaspete și exprimă noțiuni abstracte și technice, dar nici de cum noțiuni fundamentale ale unei limbi.

3) A nesocoti toate mărturiile istoriei și afirmațiile atâtor istorici și călători, precum și întreaga structură a limbii m-române și, fără a produce nici un document inedit, a adopta de-adreptul o teorie popularizată de preoți ignoranți sau de antarți—prin anateme și tot felul de elucubrații canonice, prin foc și sabie — totul nu este decât o sofismă și d. Keramopulos îi poate da și numele acestui fel de a raționa care pornește dela o premisă falsă ca să ajungă la o încheere dinainte calculată sau impusă de un spirit fanatizat.

4) Dar chiar dacă n'ar fi existat nici un document istoric vorbind despre trecutul nostru, am fi ajuns, prin simplă deducție, la aceiași încheere și anume că noi, Aromânii, suntem un amestec de elemente autohtone și romane descălecate de peste Adriatica, că ne-am format ca popor laolaltă cu Daco-Romanii în lunga perioadă când Pen. Balcanică era un ocean de romănitate și că, începând cu așezarea Slavilor, aceste popoare neolatine s'au desfăcut în două, ca să pornească o viață aparte, fiecare ramură cu destinele ei proprii.

5) Dacă analizăm acum, cât de trecător, însușirile sufletești ale poporului helenic sau grecesc modern și le comparăm cu acelea ale Aromânilor, vom vedea că, și sub acest raport, atât de grăitor, nu suntem Heleni romanizați.

Pe Aromâni, îi caracterizează o inteligență instinctivă, vie, sclipitoare și capabilă să sesizeze repede orice raporturi noui, o emotivitate foarte delicată, de natură să tremure pentru orice cauză sfântă și nobilă, iar ca voință, această lature este însuși agentul dinamic al vieții românești. In linii generale, sufletul Aromânului se înfățișează ca un organism echilibrat, o sinteză fericit închegată, capabil să prindă toate aspectele reale și ideale ale vieții și să le prelucreze potrivit structurii sale originale. In esență, Aromânul este inițiativă în carne și în oase, perseverență neînduplecată, energie neadormită, rând pe rând, stăpână pe sine și dezlănțuită, respectul

sfânt pentru tradiție, moravuri și obiceiuri, muncă și economie, viață de familie, curaj în luptă pentru existență, etc., iată un mănunchi de însuși ridicate la rangul de virtuți de rasă, trăsături cu adevărat romane.

Grecii moderni, ca și Vechii Heleni, se caracterizează prin limbuție și elocință, care îi îmbată, au oroare de sforțări susținute. Pe câtă vreme, Aromânii au făcut impresia unui popor de oameni tăcuți ba chiar posaci, dar de acțiune mereu trează, ducând totul, cu perseverență și în tăcere, la capăt.

Nu sfătuesc pe d. Keramopoulos să colinde regiuni îndepărtate locuite de Aromâni, dar poate să petreacă câteva zile în Blața, comuna d-sale de origină, care, deși grecizată, îi va oferi încă multe din trăsăturile fundamentale aromânești și va vedea că lucrurile stau așa și nu altfel.

6) Teoria d-lui Keramopolos, reeditată astăzi, n'are, îl asigurăm, nici o valoare actuală — nici poltică, nici națională.

Dacă, parte din Aromâni au împrumutat dela Greci vechea cultură helenică și au asimilat-o la perfecțiune, le-au înapoiat-o, în schimb, Grecilor în mod însutit. Aromânii le-au hărăzit, pentru aceasta, trupul și sângele lor în toate revoluțiunile și în toate războaiele în vremuri de răstriște și hotăritoare pentru Grecia, bărbați aromâni cari se numeau „Vlahi" — cu deplină cunoștință despre origina și viața etnică alta decât cea grecească — au cârmuit soarta în favoarea statului helen, populațiuni aromânești vrednice în toate le-au servit de altoiu viguros la eugenia biologică și morală, majoritatea instituțiilor culturale și de binefacere — atât în Grecia cât și în zona de influență a culturii helenice în Balcani iș aiurea — au fost ridicate cu bani și devoamente aromânești și, în sfârșit, dacă cultura helenică a prins dincolo de hotarele Greciei, această difuzare a limbii și spiritului grecesc a putut să aibă loc datorită numai acestui popor aromânesc — vrednic, generos, iubitor de cultură, de glorie și de umanitate.

Dar toate acestea nu dovedesc nici o identitate, nici de sânge, nici de obârșie.

VIII

D. Tolli Hagigogu, care a condus, cu atâta râvnă **Peninsula Balcanică**, revistă de luptă și de informație, timp de mai mulți ani și care va da în curând în vileag o Istoriografie aromână, dă, prin **Neamul Românesc**, răspunsul de mai jos :

Afirmațiunile d-lui profesor universitar A. Keramopulos, cum că Macedo-Românii sunt de origină greacă și nu au decât graiul romanic, adică sunt Greci vlahofoni, se caracterizează prin aceea că nu au nici minimul de rigorizitate științifică și de respect pentru raporturile de prietenie, tot mai bune dintre poporul român și cel grec. Ar fi fost dureros, dacă o nouă pagină de animozități s'ar fi adăugat la acelea destul de triste de dinaintea războiului balcanic din 1913. Din fericire, părerile d-lui A. Keramopulos rămân izolate, căci nu toți învățații greci împărtășesc aceste păreri. Iată, într'adevăr ce spicuim din istoria poporului grec :

D. profesor universitar K. Amantos, ocupându-se de etnografia elenă, are următoarele păreri, pe care le dăm în rezumat.

Inainte de mileniul al doilea a. Hr., o numeroasă populație dunăreană a coborît, prin văile Morava și Vardar, în Grecia, unde s'a așezat și a format poporul cunoscut sub numele de Elen, cu Țara Elada, cum și civilizația elenă, deosebită de civilizația Minoică a poporului anterior din insula Creta, etc. De pe la veacurile XX a. Hr., acest popor Elen a început să emigreze în sudul Galiei, în Sicilia, în Italia, Asia Mică, Marea Neagră, Palestina și Africa. Pământurile părăsite de populația plecată, au inceput să fie ocupate de Illyri și Thraci. Deci poporul Elen incepu să se amestece cu alte popoare.

Acest amestec al poporului Elen, a continuat dealungul mileniilor. După Illyri șiThraci, apare amestecul cu sclavii Scyți, pe care colonii Greci din Marea Neagră și de pe Dunăre ii aduceau în Elada. De asemenea coloniile Elene din jurul Mării Mediterane și Mării Negre, s'au amestecat cu popoarele cu care au venit în contact. Dominațiunea română, însă, crede d. profesor universitar K. Amantos, n'a adăugat noui elemente etnice în poporul Elen. Aici d-sa se exprimă astfel : Puținii soldați și „ neluptători" care au rămas în Elada, nu prezintă nici o însemnătate ethnologică.

Cu alte cuvinte Romanii, nu numai că nu au rămas prea mulți în Grecia, ca să-și poată desfășura virtuțile de asimilare, dar chiar dacă se vor fi elinizat, numărul lor redus nu poate determina un fenomen ethnologic. Și, d. K. Amantos își continuă astfel expunerea : încrucișeri demne de relevat, au început cu invazia Slavilor, Vlahilor și Albanezilor, în Evul Mediu, în toată Elada, până la Mani. Apoi autorul amintește învazia Goților, Hunilor, care a despopulat din nou Elada și a înlesnit așezarea Slavilor, Vlahilor și Albanezilor și apoi a Francilor.

Autorul trece la rezultatul ethnografic al acestor imigrări, relevă exagerările istoricilor care au crezut că Slavii au slavizat Elada și se sprijină pe părerile istoricilor cari au restabilit adevărul, că Slavii n'au slavizat Elada, ci s'au grecizat.

Asupra Albanezilor și Francilor, autorul crede că, în unele părți au fost elenizați și că ir alte părți au deznaționalizat pe Eleni. Toți au folosit Eladei, prin încrucișare.

Asupra Vlahilor, autorul crede că Vlahii au coborît în Elada în sec. X d. Hr. Uneori Vlahii au dat limba Elenilor, alteori, au luat limba elenă.

Numai Turcii n'au dat nimic Elenilor. Din potrivă, au turcizat uneori pe Eleni.

In concluzie, autorul crede că încrucișarea străinilor cu Elenii a avut loc și în antichitate și în Evul Mediu și a fost folositoare Eladei. Dar nicăeri autorul nu afirmă că Valahii sunt Greci, latinizați in Grecia, cum afirmă d. Keramopulos.

Să urmărim părerile altor învățați greci. Profesorul universitar Socratis V. Kuzeas, istoric, analizând ocupațiunea română în Elada, încheie astfel : Elenismul, dacă a perdut independența politică, s'a păstrat însă cu putere etnică, vie și nedoborîtă. Dacă a fost învinsă de legiunile romane, a învins însă moral și spiritual.

Autorul vorbește astfel de libertățile Elenilor sub dominațiunea romană : limba romană a rămas neatinsă și nu numai că n'a fost lovită, dar a fost apreciată de către Romani, chiar în propria lor limbă.

Filologul grec, d. Nicolaas Veis, referindu-se la imigrațiunile în Grecia, ajunge la următoarele concluzii :

Grecii nu se francizează, dinpotrivă, Francii se grecizează, așa cum înainte s'au grecizat în Grecia invadatorii dela Nord. Autorul ne vorbește de scriitorul Mazaris, care pomenea de șapte natii străine în Peloponez — care nu mai apar azi, deci s'au grecizat. Asemenea autorul constată că Slavii din Peloponez s'au grecizat și că Turcii n'au reușit complet în planul lor de turcizare.

Afară de aceste păreri pentru trecut, avem o serie de păreri sincere ale învățătorilor Greci, care recunosc că și azi există masse albanezești și valahe în Grecia, care nu au nici ca origină, nici ca limbă, vre-o derivație elenă.

Din toate acestea credem că se poate deduce următoarea situație :

In Peloponez, toți invadatorii slavi, valahi, albanezi și franci, au fost grecizați. Dela Atena și Golful de Corint până la linia Olimpului, Albanezii și Valahii se mențin în parte, și s'au grecizat numai parte. In Epir și Macedonia, se mențin și Albanezii și Valahii și Slavii ; prea puțini au fost grecizați în aceste părți. Nicăiri însă în Peloponez și până la Olimp și chiar la Nord, nu au fost desnaționalizate masse grecești, afară de enclave neinsemnate.

Grecii erau superiori Romanilor și vecinilor de mai apoi. Nu știu care învățat a scris despre Romani, aceste cuvinte rămase cunoscute și azi : învingătorii au fost învinși.

Și Romanii și toate popoarele ce s'au perindat în Grecia au fost grecizate și se grecizează văzând cu ochii. Superioritatea elenă și mediul grecesc, nu poate dcât să învingă.

Grcii sunt eminamente asimilatori. Romanii, în parte, au fost grecizați. Cele șapte natii din Peloponez au fost asimilate. Cele trei natii rămase în Grecia dela Corint la Olimp sunt pe cale de desnationalizare. Mixtura e acolo unde Albanezii și Valahii s'au deznaționalizat. Incolo Valahii și Albanezii sunt puri.

Așa dar nu există Greci vlahofoni. Există însă Valahi grecofoni.

Dacă am împrumuta sistemul d-lui Keramopulos, am merge mai departe. Din momentul ce istoricii greci, recunosc că Elenii au coborît în părțile dunărene, și că apoi au invadat în Grecia și Costobocii din Carpați, am ajunge la concluzia că toți Elenii sunt Daci, grecofoni ; să nu uităm pe Dacii vânduți la Atena ca sclavi.

Pentru problema Valachus și Romanus, cum și pentru inchipuita coincidență a așezărilor valache cu militari de frontiere și pentru celelalte inadvertențe al d-lui Keramopulos, vom veni cu un studiu lămuritor.

Am schitat, în treacăt, istoria Grecilor în legătură cu procesul asimilării. Problema trebue analizata în toate laturile.

IX

D. Ion Foti a trimes „Neamul Românesc" din 1 Martie 1939, următoarea scrisoare :

Un academician din Atena, d. Keramopoulos, s'a apuct să

afirme că Aromânii sunt greci-vlahofoni, cum Bulgarii sunt greci bulgarofoni, Sârbii, sârbofoni, Arvanitofoni, Albanezii, etc.

Este o veche teorie comodă de a da o rezolvire precisă chestiunilor pur etnice și naționale.

D. Keramopoulos a fost în seria unui anumit savantlâc grecesc, când a afirmat gogorița că Aromânii sunt Greci. Dealtfel toate cărțile de școală grecești spun că Albanezii creștini, Bulgarii din Macedonia, etc., sunt greci cari și-au pierdut limba.

Istoria, însă este făclia trecutului care luminează căile prezentului ca să ne arate ascunzișurile întunecate ale vitorului.

Ea este o martoră nepărtinitoare, judecător aspru, dar și o Nemesis teribilă.

Macedo-Românii constituesc o ramură a marei familii a Românismului întreg. Dovezile nedesmințite sunt:

Unitatea limbei și moravurilor;

Identitatea sufletească, menținută până la păstrarea intactă aproape, o mie opt sute de ani a religiei ortodoxe;

Documente numeroase și concntrice, arată că românii macedoneni, au venit de la Nord spre Grecia de azi, după Slavi și, poate, cu coborirea Bulgarilor în Peninsula Balcanică.

Grecia de azi, ca tip rasial și ca toponimie, este un amalgam de neamuri, rela capul Matapan în Munții Macedoniei — pe unde Grecii sunt rari și emigrați după 1923.

Tipul albanez domină în Moreia (Peloponesul) până la porțile Atenei. In Tesalia sunt precumpănitori Românii și Slavii.

Prototipul grec din Asia Mică și din Insule, nu-l găsim aici. Dar hellenismul a fost ajutat de marea — (și până la sfârșitul veacului trecut în tot Balcanul) — forța a Patriarhiei ecumenice ortodoxe, pusă în slujba ideei eleniste.

Ortodoxii, pentru Instituția crestină din Fanar, Greci, Bulgari Români, Sârbi, Albanezi crestini — ERAU TOȚI GRECI.

Am suferit până în ajunul războiului balcanic teroarea bandelor de antarți Greci susținuți de clerul grecesc și ierarhii elenisimi ai Țarigradului, — care ne-a costat peste două mii de victime pentru a distruge ideia națională de Aromâni.

Minunea care a înlăturat orice discuție asupra aromânității Aromânilor este limba. Dialectul are o gramatică, o sintaxă și un glosar ce uimește, prin contopire cu limba dacoromână, deși au trecut secole, poate un mileniu, de la spargerea simbiozei dintre Aromâni și Daco-Romani. Fluxuri și refluxuri de populație, endosmoze și exosmoze au fost și mai târziu, dar prima și marea coborire trebue să fie avut loc înainte de veacul al X-lea.

Desigur atâtea secole au creiat diferențieri, uneori schimbări de caracter, provenite din cauze politice, sociale și de organizări de Stat.

Daco-Românii au stat sub influența preponderentă slavă, în administrație, Biserică și organizare statală; Macedo-Românii au suferit apăsarea grecească, în Biserică, în orgnizație de stat și comună. In acest din urmă caz între Sârbii și, mai ales, Bulgarii, cu biserica națională reinviată mai târziu.

Istoria cu documentele ei, cu mărturiile nediscutabile ale contimporanilor, limba și identitatea sufletească alătureează pe Aromâni

direct și fără nici o îndoială în sânul națiunei Române. Discuțiile sunt de prisos și atâția savanți faimoși, români și străini, au stabilit aceasta odată pentru totdeauna.

La noi, marii filologi, Hasdeu, Philipide, Ovid Densusianu, etc. în streinătate toți romaniștii de seamă, din toate țările au arătat că ramura Aromânilor a crescut și s'a desvoltat, face chiar parte, din trunchiul mare al neamului românesc. Istoricii noștri, ca Xenopol, Iorga, Onciul, au ajuns la aceleași concluzii.

D. Keramopoulos a stârnit, printr'o conferință de polemică ieftină, unanimitatea opiniei publice romînești contra insinuărilor, calomniilor sau a plăzmuirilor caraghioase, ce. toate trebuesc respinse cu indignare, pentrucă demască, poate, violențe probabile de desnaționalizare sa uacțiuni nefaste de siluire, ce vor găsi aici, scutul ridicat și paloșul gata de luptă pentru apărare și eventual pentru contra atac.

X

D. N. Batzaria, cunoscutul publicist și scriitor, fost ministru, fost senator în Turcia și la noi, a publicat, următorul răspuns, cu privire la teoria lui Keramopoulos; articolul îl dăm ca încheere, pentru că reprezintă părerile tuturor celor din țară, de la conducători la popor. Sub titlul **Intre două țări pritene**, a apărut în **Universul** din 8 Februarie 1939:

Este vorba despre România și Grecia, două țări care trebue să fie prietene, care nu pot fi decât prietene. Așa le dictează interesele, iar celelalte elemente nu fac decât să sprijine și să completeze necesitatea de o prietenie cât mai strânsă și cât mai sinceră.

Intre poporul român și poporul grec sunt doar atâtea prețioase puncte comune. Au atâtea tradiții comune, au aceiași concepție de viață, au acelaș temperament entusiast, au fost cunoscute sub influența aceleiași senine civilizații mediteraneene și dealungul veacurilor au avut loc — procese care continuă și în zilele noastre — multe încrucișări reciproce de sânge. Nu este mic numărul grecilor cari, stabiliți în România, s'au asimilat complet în massa poporului român, precum e destul de însemnat numărul românilor macedoneni, cari, prin desnaționalizare, au îngroșat rândurile elementului etnic grecesc din Peninsula Balcanică.

Aceste interpenetrațiuni se datorește faptul că, în România, găsim în rândurile cărturarilor, scriitorilor și vărbaților politci persoane ai căror ascendenți sunt de origină etnică greacă.

Un fenomen asemănător, ba chiar în proporții mai mari, se observă și în Grecia, unde numărul poeților, prozatorilor, oamenilor de știință și al egneralilor de origină etnică română — din ramura aromânească — este foarte însemnat.

Scriind acestea, nu uităm teoria fantezistă, cum că românii macedoneni — trup din trupul poporului român — n'ar fi decât greci, românizați ca limbă, teorie emisă cu o seninătate vrednică de o cauză mai bună de d. profesor Keramopulos dela Atena. Socotim însă incidentul ca o manifestare cu totul protivnică adevărului și

absolut ne la locul ei, a unui șovinism care întunecă judecata dreaptă.

Exprimăm totodată dorința ca asemenea manifestații să nu se repete, deoarece singurul lor rezultat este creara unei atmosfere, ce nu trbue să existe între două țări și două națiuni, care au toate motivele să fie cât mai prietene și nici un motiv să se dușmănească.

In ce privește pe românii macedoneni, de pe urma activității și atitudinei cărora grecii și statul grec n'au decât cuvinte de mulțumire și laudă, existența lor în Grecia, departe de a fi un motiv de fricțiuni și conflicte între cele două țări și popoare, trebue să fie socotiți ca încă un factor de apropiere, ca încă o verigă importantă a anțului de prietenie. Se știe dar — iar grecii știu mai bine decât noi — că românii macedoneni nu numai că nu amenință cât de cât integritatea sau unitatea statului elen ci, dimpotrivă, sunt sprijinitorii cei mai leali a acestui stat, fiind în acelaș timp și un element de muncă productivă și constructivă.

A le respecta deci ființa lor etnică și a lerecunoaște legitimele lor drepturi culturale, religioase și politice, înseamnă a face un act de dreptate față de un element care îți este devotat cu totul. Dar mai înseamnă acontribui prin o astfel de atitudin dreaptă și civilizată la crearea de raporturi și mai bune și mi prietenești între România și Grecia.

Insuflețiți de astfel de sentimente și călăuziți de adevăruri ce n'au cum să fie tăgăluite, salutăm cu mulțumire inițiativa luată de a face între România și Grecia schimburi artistice și subliniem cu bucurie succesul ce a obținut începutul de înfăptuire a acestei inițiative.

Iată, în seara zilei de Sâmbătă și în dimineața zilei de Duminică am avut, la postul de Radio din București și în sala Ateneului Român, frumoase și reușite producțiuni de muzică modernă grecească. A fost un prilej de afirmare a talentului vrednic de prețuit al compozitorilor și cântăreților greci și o dovadă a progresului realizat de greci în domeniul muzical.

Luna viitoare, această vizită va fi înapoiată prin ducerea la Atena a unei misiuni muzicale românești. In chipul acesta se va face cunoscut „avântul artistic al ambelor țări și popoare, care sunt legate prin atâte trdiții comune", ca să ne folosim de cuvintele spuse de d. Collas, distinsul ministru plenipotențiar al Greciei, la dejunul oferit de d-sa în cinstea misiunei artistice grecești.

Da, românii și grecii au tradițiuni comune, precum, în ceeace privește muzica și cântecele populare, au aproape acelaș fond și acelaș izvor de inspirație. Poeții și muzicanții populari ai ambelor națiuni s'au inspirat din trecutul popoarelor lor, iar în poeziile și melodiile lor au dat expresie suferințelor grele iș luptelor tot atât de grele, pentru a pune suferințelor capăt. Au și grecii, cum avem și noi, românii, „cântece haiducești" asemănătoare.

Și poeții lor anonimi cântă sau — mai precis — plâng de dorul unei vieți mai bune și mai libere și insuflețesc pe luptătorii în lupta pentru aărarea credinței, care este aceeași credință comună.

Ne apropie unii de alții prea multe elemente și nu ne des-

parte aproape nimic. De aceea, ar fi o greșală de neiertat ca din senin să creăm prilejuri de ceartă și supărări.

XI

D. Ion Gh. Scrima student la Facultatea de Litere din București, redactor al „Dimândării", a dat „Neamului Românesc" din 7 Martie a. c. următorul răspuns:

Asupra frânturii noastre de neam răslețite de năvalnicul puhoi slav de pe tot întinsul Peninsulei Balcanice, s'au năpustit în decursul îndoliatei istorii valahe, asupriri și prigoane, schingiuiri și măceluri care au mușcat adânc și fără milă din mândrul nostru „popor aromânesc". Infamiile și impilările de neagră siluire ale unor „sfinți și mucenici", ca „Sfântul Cosma" grecizatorul ținuturile aromânești din Zagor, își continuă și astăzi „vechea tradiție istorică". Unii cari își fac plăcerea a se intitula „savanți" greci în trufia loi națională au uitat și uită mereu cele mai elementare noțiuni de istorie, filologie, etnografie, etc., supunându-se unui patriotism de paradă și rău înțeles.

Unul din aceia care caută să pună lumina sub obroc, este fără îndoială și d. Keramopulos, „eminentul" academician și profesor universitar grec. De aceea e bine, să nu ne suprindă de loc faptul emiterii mult trâmbițatei sale „teorii". Atari teorii am mai cunoscut la „prietenii" noștri și suntem sătui până în gât de ele. In „Marea enciclopedie greacă" (vol. E, pag. 782), d. A. Th. Spiliopulos scrie negru pe alb:

„...Inrudirea limbii aromâne cu cea valahă din Dacia este identică cu înrudirea ei cu cea albaneză și celelalte neoltine sau limbi romanice, a căror bază comună este cea latină".

Și mai departe:

„Prin urmare în ceeace privește înrudirea și identitatea de rasă a aromânilor sau a valahilor din ținuturile grecești cu valahii din Dacia, adică cu românii de azi, este o născocire politică și tehnică a propagandei române".

E dureros că această epidemie, poate endemică, face ravagii în lumea cărturarilor greci, dar să revenim la d. Keramopulos, ale cărui păreri nu sunt chiar așa de noui după cum par chair la d-sa.

In toamna anului 1936, la Grebena — centru cultural românesc în munții Pindului — tot acelaș domn profesor și academician, și-a expus în extenso inovațiile sale bizare și ofensatoare asupra originei noastre ca popor. Având în față un public foarte numeros, în marea majoritate aromâni veniți cu ocazia bâlciului a avut curajul să susțină că:

„Aromânii ca și frații lor de sânge, copăciarii, care însă și-au lepădat străina limbă, sunt greci vlahofoni și încă cei mai buni greci pentrucă ei au apărat granițele țării noastre".

Replica n'a întârziat. Un celnic îi ripostă numai decât cu voce tare, simplu dar precis: **„Nu-i chiar așa de adevărat, domnule, copăciarii și noi aromâni suntem „aromâni", și nu greci".**

Ce-a urmat ? Numai noi cei de acolo știm. De aceea suspectăm comunicarea dela Academia din Atena și noul atac împotriva fraților rămași dincolo.

Dar poate — și ne-ar părea bine — că d. Keramopulos să fi făcut această „comunicare" numai pentru puțină nouă vâlvă în jurul neamului său, în Grecia și în străinătate ?

Graiului a Gianlui, grai di moarte de *George I. Perdichi*

Mare îndrăzneală (d. Batzaria în cele câteva cuvinte de călduroasă recomandare e de aceiași părere) pe un tânăr macedo-român să scrie versuri în dialect și tocmai când vedem triste vremuri pentru frații noștri de peste hotare.

Dar, graiul geanului (a sufletului) e grai de moarte. Ce profund de dureros adevăr. In Macedonia avem cuvântul suflit pentru gean, cuvânt turcesc, dar poetul scrie, cum simte la el acasă.

Peizagii triste și strigăte de melancolie, iată în ce se rezumă poezia d-lui Perdichi. Formă abruptă, cu idiotisme multe e originală, dar nu curgătoare și generală, cum trebue să fie poezia.

E un tânăr talentat, cu calități incontestabile de viziune și avânt. Poate forma trebue mai îngrijită și evitate unele cuvinte familiare. Poezia este limba Zeilor, nu admite contactul cu vulgarul și mai puțin cu banalul.

Dăm ca exemplu de poezie reușită :

TOAMNA

Ti frândze vimtul, ti-arde
Și stai la vatră prindi,
Văzeaște plaiulu vearde,
Da ploi aclo didindi —

Dadun cu-aestă ploaie
Și spithe cad di neauă,
Mutriți 'nă paliu oaie
Cum sta sun piștireauă.

Un chiragi la Sântu
Cu-alui cârvane treaçe...
Si-acumtină dı cântu
Că și-el muceale s'feaçe.

Din loc și-analță aburi
Și-i tind apoi ca pândza...
Mârănghisițli arburi
Prin munți ș'alasă frândza.

Nior prin hoară s'tease. —
Ca lăi ciuleadz — ciuleadzi, —
Afumlu, pisă iase
Dit mărli buhăreadzi.

Pri tu firidzi lumina
In negură luceaște...
Tâçeare... maș arina
Sum cioare cârțăneaște.

Tut loclu i ca pondu,
Nu poți tra s'vedzi în dzare,
Văr om ca s'facă vrondu
Când talie vâr schizare.

Țe s'avdi 'nghios la moară
Un câne ca zârcadă
Ficiorli vai ligară
Vâr tiniche di coadă.

Cu cât asună țingul
Cu-ahât ma mult l'angană,
Ficiorli-arâd și-s pingu
Fac gustu 'n sus pri dzeană

Glosar : prinde = trebue ; didinte = departe ; spithi = fulgi ; mutriți = vedeți; palin oaie = o biată oaie; sun = sub; acuntină = se oprește; muceale = ud-baltă; mârănghisit = desfrunziți, părăsiți; stease = întins ; lăi ciuleadză = negre tuburi de oțel ; sum cioare cârțăneaște = scârțâie sub picioare; vrondu = zgomot; schizare = schijă, buturugă; zărcadă = cerboaică; tingul = zincul, tinicheaua ; angană = a chemà câinele; dzeană = geană, deal.

Cerul e pergamentul pe care Dumnezeu a scris cu slova stelelor istoria creațiunii.

5

Pe inspirații de geniu două categorii de oameni nu-i înțeleg : *femeile și imbecilii.*

6

Muzica? Ecoul melodiilor cerești.

7

Nicăiri nu se constată mai bine ipocrizia omenească ca la înmormântare : câte lacrimi de comandă, la cei vicleni; câtă bucurie voalată cu tristețe, în sufletul celor ce au scăpat de un rival sau de un invidiat!

Povestea Nopții

Cânta privighetoarea
Sub farmecul de lună,
Mărețul Nil din valuri
Incet și ritmic sună;
De lotos albă floare
Pierdută 'n vis ascultă
Și fruntea lin își pleacă
De dor și jale multă.

—„Cum versuești de dulce,
„Divină cântăreață,
„Cu măestrite triluri
„Naturii dai viață;
„Când în tăcerea nopții
„Suspinul tău răsună
„Nu-i floare să nu plângă
„De dragoste nebună.

„Tu ne vrăjești simțirea
„Cu glasul rupt din stele,
„Uităm atunci de brumă,
„De ploi și vânturi rele;
„O clipă, doar o clipă
„De cântec, de iubire
„Fac din viața noastră
„Supremă fericire!"

Privighetoarea-ascultă
Bătând din aripioare
Și ochii își îndrumă
Spre răsărit de soare
Privind cum dimineața
Cu-obraji ca trandafirul
Iși deșerta de lacrimi
Pe mândre flori potirul.

C'un tril, e cel din urmă,
Ea zările salută, —
Al zilei zeu se 'nalță
Și zările sărută;
Privighetoarea sboară
Departe, mai departe,
Lăsând regrete în urmă
Și-un dor aprins de moarte,

Ci Nilul în cadență
Spre marea visătoare
Povestea nopții duce
Pe valuri călătoare,
Iar floarea cea de lotos
De dragoste rănită
Privighetori visează
Și moare ofelită.

NUȘI TULLIU

Vecernie

Un monah, la schit, departe
Pe 'nserate toacă-agale,
Sufletu-mi, cuprins de jale
Simte-un tainic dor de moarte.

Toaca sună a rugăciune.
Tot mai ritmic, tot mai tare,
Mie însă mi se pare
Plâns amar de 'ngropăciune.

Ascultând cu 'nfiorare
Glasul ei ce lin se stinge
Pe obraz mi se prelinge
Un storp cald de 'nduioșare:

Rude dragi, de mult uitate,
Imi răsar aprins, în minte —
De sub lespezi de morminte
Umbra lor în gând străbate;

Și 'n a serii pace lină
Mă apucă dor de moarte
Ascultând cum toacă 'mparte
Dar de lacrimi — când suspină.

Bucegi 1938.

NUȘI TULIU

8

Iluziile? Păsări pribege ce-și părăsesc cuibul de vreme rea; se reîntorc, însă, cu primele raze ale înseninărei primăvăratice.

Cântec

Sfințit iconar de jelanii
Cădelniță doina 'n olum,
Se scutur măcieșii de floare
Pe crucile noastre din drum.

Pe vârfuri de vulturi umbrite
Haiducii 'n balade se 'ntorn;
Iar codrii...., ce galeș își poartă
Durerea de bucium de corn!

Pătrarul de lună mai bate
Prin cetina dela răscruci;
O, unde ne sunt armatolii
Și Pindul în cânt de haiduci?

Troițe de jeale și lacrimi
Doinite sub clinchet de oi,
Haiduci și-armatoli de baladă
Mai fi-vor pe-aici pe la noi?

ION GH. SCRIMA

9

Omul mândru e ca bradul: se rupe de furtună, dar nu se pleacă: e calitatea tăriei!

10

Cimitirile sunt cei mai buni predicatori în potriva orgoliului și a vanității: învățăm a nu ne teme de moarte și a desprețui viața cu slăbiciunile ei.

11

Omule, nu te pleca în fața morții; dar nu jertfi vieața, din orgoliu, și în chip inutil.

12

Un prieten a întrebat odată pe un altul: *de ce ești iute?* A răspuns: *pentrucă nu sunt un cadavru! Dar de ce ești idealist și umbli cu capul în stele? Pentru că nu vreau să-mi murdăresc nici măcar călcâele cu noroiul pământesc!*

Dimineață în Carpați

Deasupra muntelui la „Cruce",
Voios luceafărul sclipește,
El ese solul veciniciei
Ce a zilei naștere vestește.

La răsărit, de aur fluvii
Sbucnesc din cer și se revarsă
Pe 'ntinsul țării adormite,
Pe vârf de stânci la *„Piatra Arsă"*.

Din somn natura se trezește,
Incepe iarăși larma vieții,
Cu-un nimb de raze se înalță
Și făclierul dimineței.

Păstorii turmele își mână
In urma lor doinind cu jale —
E-atâta vrajă 'n munții noștri
Și — atât cântec de cavale!

NUȘI TULLIU

13

Sunt oameni cari trăesc numai la periferia conștiinții: *aceștia sunt degenerații.*

14

Găsim, adesea ori, vițiì și la oamenii cu cele mai bune însușiri, după cum găsim viermi în fructele cele mai alese.

15

Viața e ca suprafața mării: de câte ori nu mugește furtuna în străfunduri, pe câtă vreme seninul surâde deasupra!

16

Adevăratul poet este ca privighetoarea; cântă pentru că trebue să cânte, spontan și inconștient: iată de ce cântecele lui sunt adevărate melodii ce înalță și fericesc.

17

Unde este tehnică, iar nu inspirație și avânt, în poezie, e meșteșug, nici de cum artă: arta e creație, meșteșugul imitație.

Platon : *Fedru* — trad. în românește de *St. Bezdechi*

D. prof. St. Bezdechi a tălmăcit pe **Fedru** în românește, înlănțuind într'o limbă curgătoare și precisă, fluviul gândirii întemeetolui Academiei.

Notițe prețioase informează pe cititor asupra tuturor nedumeririlor. Il poate urmări oricine și se poate învăța în arcanele celui mai mare poet dintre filozofi.

D. prof. Bezdechi aduce o vastă contribuție de știință elenistică la fixarea operei lui Platon și, mai ales, în clasarea lui Fedru printre cele din urmă dialoage. Aici găsim, în capitole sublime, teoria peregrinării sufletelor și ne convingem că cel mai strălucit elev al lui Socrate a cunoscut Misterele Templului lui Ammon Rha și școala Metempsychozei lui Pythagora.

Sunt pagini ce nu s'au mai scris și, care chiar imitând limba zeilor (în care scrie Platon), un traducător conștiincios scoate ce i-a putut din limba noastră. I-a făcut traducerei însă o introducere magistrală. Vechiu platonician, ne redă maximum de efecte într'o limbă barbară modernă.

Ion Foti : Amurguri de Toamnă

Vechiul luptător cu condeiul și cu fapta pentru triumful binelui și al frumosului, colegul nostru de strădanie zilnică întru înstăpânirea binelui și a omeniei pe pământul românesc, și-a publicat într'un elegant volum o parte din poeziile răspândite prin revistele pe cari le-a redactat cu atâta pricepere și gust.

Sunt aceste frânturi de suflet realizări de gând și de armonie, cum în lumea bârnavlaicilor setoși de reclamă nu se scriu, căci nu pot să se scrie, lipsind sinceritatea. Și mai ales lipsind cultura clasică. Iar Ion Foti este mai mai autentic reprezentant al clasicismului eleno-roman. Crescut în munții Pindului aproape de lumea în care sălășluiau în antichitate zămislitorii de nemuritoare frumuseți, dacă sufletul lui s'a încălzit de dorul de libertate al neamului său el a tresărit și la frumusețile clasicismului elen, ale cărui armonii le-a cuprins în inima lui. Autorul atâtor chemări la luptă pentru realizarea visului de libertate națională este în acelaș timp traducătorul cel mai fidel și mai entuziast al lui Euripide și Sofocle.

Ceia ce a înmănunchiat în recentul volum dovedește că a învățat dela cântăreții elini ce însemnează simplicitatea, ce însemnează dragostea de adevăr și de armonie. Nimic exagerat, nimic forțat, nimic prefăcut. Sentimentul se întruchipează în mod firesc în vers, cum mlădița tânără se împodobește cu flori în zilele lui April. Adevărul se împietrește în maximă cu seninătatea ochiului de isvor din vârful de munte.

O lacrimă din ochi iți pică ;
A dragostei aprinse frică, —
Simții cum cerul se deschise
Văzui în juru-mi paradise.

* * *

O bună parte a volumului despre care vorbim conține o serie de 53 de catrenuri în cari dragostea, dorul credința, durerea și bucuria, sunt prinse cu meștera îndemânare a adevăratului artist.

Atât am vrut : o zi de fericire,
Și m'am crezut odată ca în rai,
Și cu surâsuri, plânset de iubire
al nemurirei templu înnălțai !

Sentimentul și cugetarea filosofică cedează în fața dorului de luptă pentru dreptate și libertate. Poetul își dă seama că menirea lui este de a anima, iar nu de a se preocupa numai de propriile-i tresăriri :

Strivit de stânca nedreptății dure,
Ca'n fiară clocotește răzbunarea.
Mă'ntreb : cât trupul are să indure
Iar sufletul din beznă scrută zarea...

Icoana leului prins în cușcă, mort de dorul după zările fără de hotare, mișcă prin durerea și revolta ce o trezește în sufletul cetitorului.

O splendidă poemă. *Strcmoșii* formeazc a doua parte a volumului.

E povestea trecerei noastre prin veacuri, a luptei, a credinții și a năzuinței spre ulmină. E povestea fatumului, subt care am dăinuit, urgiți de puteri ce stau de-asupra noastră. Dar răului nu ne-am robit, căci :

peste zei și oameni jurământul
Destinul dă pedeapsa și răsplata.
La Geți onoarea-i nobilă, cuvântul
Pe-altar de cineva oricând, jurat-o.

Tot astfel al părinților blestem
A patriei nemernică trădare.
In noaptea morții, în morminte gem
Și vaete s'aud pe'ntinsa mare.

Recunoaștem în toate sufletul curat și cinstit, din care s'a zămislit „munte lai munte" și „Părintea ca dimândare". Și credem că în desmățul de azi cartea lui I. Foti, va fi îndrumătoare spre adevărata poezie.

I. U. SORICU

Din revista „*Parlamentul Românesc*" anul X. N-ele 287—288.

Cronica literară

„In „Săptămâna", sau „Luna", sau „Anul" poeziei sau a prozei pe 1939, — s'au etalat vechile caricaturi „literare", cu Arghezi, Aderca-Adelstein —, Camil Baltazar, **e tutti quanti**—Arghezi—Teodorescu—Theo, cunoscut în cercurile rău famate ale lui Bogdan-Pitești, a avut o viață frământată, de călugăr răspopit și afurisit pentru „grele păcate"; a intrat în polemici, cu hârdae de injurii și s'a distins într'o tragică polemică faimoasă cu amicul său, Nicu Cocea, în care se desvălue turpitudini ce îngrozesc. In timpul războiului, foarte comod, a stat la București, a scris la ziarul Komandaturei germane, „Gazeta Bucureștilor" și a fost condamnat la zece ani muncă silnică pentru trădare.

Grațiat — căci trădătorii și spionii nu se amnestiază, și după vechea și noua Constituție —, colaborând la oficine dubioase, s'a pus în slujba idealului iudeomasonic, ce i-aducea reclamă turbată și bani.

A mers până a fi premiat cu „Premiul Național" pentru volumul „Cuvinte Potrivite", o înșiruire vulgară de șarade și caraghioslâcuri. A scris romane, ce se remarcă prin cea mai infamă îngrămădire de trivialități și murdării, scrise într'un jargon ebreo-literar.

Aceste elucubrații imunde, în care spurcă biserica, tețele bisericești, tot ce e frumos, nobil și sfânt, au găsit în străfundurile iudeomasonice o admirație neprecupețită de critici ce leșină de imbecilitate.

*

Froim Adelstein (Felix Aderca) e un jidan care a strălucit, scriind o carte în care terfelește armatele victorioase române, cari au intrat, după mari bătălii, la Budapesta.

Pentru acest act de înaltă trădare a fost exclus din Societatea Scriitorilor Români, pentru a fi reintrodus pe ușe lăturalnică, frauduloasă.

A scris turpitudini la casele de toleranță literară, ce sunt editurile evreești, și este admirat de ichtiozaurul Lovinescu—Eugeniu, cercetătorul localurilor unde Eminescu își făcea **naturalia non turpia**.

*

Un alt favorit al poesiei românești, recomandat de o Editură oficială este fostul calfă de frizerie, care a trecut prin diverse sanatorii, Baltazar Camil (Șloim Bercu) complet analfabet, scrie în jargonul Văcăreștilor, admirat de pleziosaurul Eugenică, critic al balabustelor intelectuale și al Iților filozofi.

In această perioadă, nici o mențiune despre marele volum al lui Ion U. Soricu, **Pânea neagră**.

Carte masivă, de unde zvâcnește, ca dintr'o stâncă de munte, cea mai curată poezie românească, — volumul anului 1939, ce trebue premiat, recomandat tuturor intelectualilor, școlilor, — nu se cunoaște.

Zarzavagii, cari s'au ocupat cu reclama cărților n'au știut nici de volumul minunat al lui Soricu, nici de adânc simțitul și cugetatul volum : **Amurguri de toamnă de** Ion Foti.

Dar reacțiunea publicului era evidentă, deși neinformat de gazetuțele infecte sau de gazetele cu trecere, ce n'au timp pentru arta adevărată, cititorul simte, apreciază, are intuiția frumosului, chiar acolo unde se ascunde acest frumos.

Editurile evreești sunt falimentare ; „marii scriitori" ai masoneriei iudaice lansați pe piață, sunt uitați.

De n'ar fi o parte din oficialitate, care susțin din cârdășie pe frații masoni din literatură și artă, acest fel de producție este pe cale să dispară.

Și în streinătate, reacțiunea contra scursorilor, zise literatură sau artă, menite să conrupă tinerimea și să imbecilizeze publicul crește tot mai mult. Pentru moment, se manifestă un fel de indeferentism, o propulsare a ideilor generoase și mari, se observă o renaștere a idealismului curat și veșnic, simbolul tinereței și al frumosului ce nu moare.

Curentul sănătos este în mers și la noi. Nu e bine închegat, dar puternica acțiune a d-lui prof. N. Iorga, urmată prin **Cuget Clar**, și susținută cu atâta talent de d. Nicolae Georgescu-Cocoș — în **Neamul Românesc** — își dă roade bogate.

Caterisiții stau în beciurile editurilor oficiale, unde încasează banii contribuabililor, nu pentru talentul literar, ci pentru acela de învârteală.

Trebue izgoniți de peste tot și lupta nu va înceta până nu se vor dărâma complet idolii falși și zeii stricători de moravuri și în slujba

Vasile Mita

ȘTIRI

TOT CU D. KERAMOPOLOS

In numărul viitor al revistei vom publica strălucitul studiu — ca răspuns d-lui Keramopolos — al lui Nuși Tulliu.

O LĂMURIRE

Revista „Dimândarea" are o ținută și o directivă. Noi nu înțelegem a publica tot ce se scrie, nici a ridica la literatură dialectală, toate elucubrațiile, scrise în idiome locale, abacadabrante și neinteligibile.

Prozatorii noştri ca N. Batzaria, care este poetul anecdotelor, atât de gustate şi atât de populare, au cântat o limbă clară, înţeleasă de toţi Aromânii şi cu cât mai puţine idiotisme.

Poeţii ca George Murnu, Nuşi Tulliu, Vello, Ion Foti, etc., au încercat o limbă pitorească şi pe înţelesul tuturor.

Nu se poate anarhie în artă; unde se cere cea mai severă disciplină.

Regula nu este o întâmplare, este platoşa de aur, — care prin măsură, ritm şi rimă, — îmbracă trupul suleget de zână al poeziei.

Tinerii de azi par a nesocoti orice regulă. Chiar partizanii versului alb trebue să ştie că acesta este mult mai greu şi mult mai uşor uşor poţi cădea în proză şi în vulgar.

Versul alb, aşa de măreţ în Carducul, Leopardi, D'Annuzio, etc., foarte apreciat la Germani şi la Englezi, are regule de fer, presupune cunoştinţe prozodice infinite, o muzicalitate şi un ritm perpetuu.

A scrie versuri libere, cari nu sunt albe, înseamnă a te juca, a fi un măzgălitor, a nu fi nici măcar un versificator.

Versul liber nu redă nimic, reprezintă numai facilitate şi mascarea unei ignoranţe evidente.

UN APEL

Numărul viitor al revistei va apare după Paşti. Rugăm a ni se comunica adrese de prieteni pentru abonamente. O revistă nu trăeşte în vânt; are nevoie să fie susţinută. Cu oare-care bunăvoinţă, şi, pornind dela orice sumă, fie care işi poate da obolul pentru o cauză bună şi folositoare tuturor.

Redactor-responsabil: ION GHIŢEA